

Groen

Mr. G. Groen van Prinstererstichting | Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie

*Interview
met Ernst
Hirsch Ballin*
Pagina 6

*Als raadslid
uitgeprocedeerde
asielzoekers begeleiden*
Pagina 30

*Forum voor
Democratie en de
christelijke kiezer*
Pagina 70



Migratie:
Gastvrijheid zonder grenzen?

Groen is een uitgave van



Wetenschappelijk
Instituut
ChristenUnie

ChristenUnie
Bestuurdersvereniging

Inhoud.

- 06 'Elke grens heeft een andere kant'
Interview met Ernst Hirsch Ballin
- 13 Minder migranten graag!
Column door Frank Bosman
- 16 De uitgangspunten van vluchtelingenbeleid
Door Christine Boshuijzen-van Burken
- 22 Christus' volheid voor complexe moslims
Door Matthew Kaemingk
- 30 Handelen op grijs gebied
Door Simone Kennedy-Doornbos
- 34 Het migratiebeleid toekomstbestendig
Door Joël Voordewind en Henk Valk
- 40 Christenmigranten en de ChristenUnie
Door Madelon Grant

Boeken.

- 50 Recensies

Actueel.

- 60 Gemeenschap in tijden van globalisering
In gesprek met Lambert Pasterkamp
- 66 ChristenUnie, trek meer op met Forum voor Democratie
Door Zrnako Karem
- 69 Blijmoedig klimaatpessimisme
Column door Wouter Beekers
- 70 Forum voor Democratie en de christelijke kiezer
Door Jan Hoogland
- 76 Ja/ maar: Biogas als duurzame energiebron
Door Jan van Groos en Huib Bouwman
-



Ontvankelijk voor migratie

Hopelijk heeft u in de afgelopen maanden genoten van een welverdiende vakantie. Geheel vrijwillig uw koffers gepakt en in een comfortabel voertuig naar een ander land vertrokken. De laatste tijd bekruipt mij nogal eens de bange vraag hoe het zou zijn om vervolgens niet meer thuis te kunnen komen. Omdat dat te gevaarlijk is of omdat dat huis niet meer bestaat.

Ik realiseer me dat migranten hun leven vast ook heel anders hadden voorgesteld. Hoe terecht zijn dan mijn eigen verwachtingen eigenlijk? Die wereldorde die ooit zo vanzelfsprekend leek, die aarde die ooit zo onverwoestbaar leek. Zal het mij misschien ooit gebeuren? Dobberend in een bootje, of achterop een vrachtwagen?

De theoloog Erik Borgman peilt onze omgang met migratie als de bezetenheid om alles te willen beheersen en onder controle te hebben – en ons onvermogen daartoe. “Maar, zegt de bijbelse traditie, niet in het verzet tegen ons onvermogen de wereld te beheersen, maar in het serieus nemen ervan dient zich de toekomst aan. Als wij ons realiseren dat wij de wereld onmogelijk naar onze hand kunnen zetten, kan zich een nieuw perspectief openen.”¹

Migratie is de wereld op zijn kop. Van de migrant én van de ontvangers. Waar dat in zit, hoe ver dat gaat en wat je daar eigenlijk als christen en als politicus mee kunt of moet, de dilemma's die dat onherroepelijk met zich meebrengt: dat zijn de vragen die we in deze *Groen* opzoeken. Een spade dieper en een afslag verder dan het bekende.

Esther Paul-Jonker
hoofdredacteur

Interview met prof. Ernst Hirsch Ballin

‘Elke grens heeft een andere kant’

Migratie is een urgent thema in het politieke debat. In een globaliserende wereld krijgen we als Nederland meer en meer te maken met mensen uit andere landen en culturen die hier naartoe komen. Internationaal zijn daarover afspraken gemaakt of worden pogingen gedaan om tot nieuwe afspraken te komen. Denk aan het VN-vluchtelingenverdrag en het VN-migratiepact. Dat is echter niet zonder controverse. Hoe moeten we recht en migratie op elkaar betrekken? Kunnen we onze verhouding tot de migrant wel duiden in termen van recht? We gaan erover in gesprek met iemand wiens werk en leven in het teken van dat recht staat: hoogleraar en oud-minister Ernst Hirsch Ballin.

Door Lambert Pasterkamp en Robert van Putten

Uw expertise is Europees recht en grondrechten, twee domeinen die grote invloed hebben op migratie en migratiebeleid. Hoe beziet u de verhouding tussen recht en maatschappelijke discussies daarover? | Het gaat twee kanten uit. Het recht biedt een houvast, maar staat ook open voor veranderingen. Het recht moet zich verhouden tot die veranderingen. Het recht heeft betrekking op een samenleving die verandert, waarbij de veranderingen een houvast zoeken in het recht. Niet om een situatie te bevriezen, maar om te bereiken dat die veranderingen in goede banen worden geleid. Zodat mensen zich gerespecteerd weten en anderen respecteren.

Dat geldt ook voor het thema migratie. Migratie is eigen aan de mensheid. We moeten oppassen de indruk te wekken dat migratie iets nieuws is, alsof het tien jaar geleden begonnen is. Dat is natuurlijk niet zo, de mensheid heeft zich altijd over de aarde bewogen. Dat geldt ook voor Nederland. In de Gouden Eeuw was er bijvoorbeeld sprake van ‘massamigratie’. Toen was er een trek naar Hollandse steden, waaronder Amsterdam. De bevolking maakte een enorme groei door, voornamelijk door de komst van migranten. Niet alleen van migranten binnen Nederland, maar ook van migranten afkomstig uit andere delen van Europa. De migratie die ons land de afgelopen decennia heeft meegemaakt had ook verschillende achtergronden: ons koloniale verleden, de arbeidsmigratie in de jaren zestig en zeventig, de migratie door oorlogen, bijvoorbeeld de burgeroorlog in Joegoslavië en recenter de oorlog in Syrië.

Maar moeten we bij migratie in plaats van ‘recht’ misschien niet vooral spreken in termen van barmhartigheid, naastenliefde en genade? | Het één sluit het ander niet uit. Het is waar, er zijn veel spanningen die te maken hebben met onrust die mensen kunnen ervaren als de wereld er anders uit ziet dan ze gewend waren. We hebben te maken met enorme ‘versnelling’, zoals de Duitse filosoof Hartmut Rosa heeft betoogd, die ertoe kan leiden dat mensen vervreemding ervaren. Daartegenover stelt hij het belang van responsiviteit die eigen moet zijn aan intermenselijke contacten. Een samenleving die ommuurd is, sluit zich ervoor af dat aan de andere kant van elke grens of afrastering ook mensen zijn en dat interacties nodig zijn omdat anders het leven zal verstarren. Toch behoren muren tot de reële geschiedenis en ommuren is ook is wat Trump aan de Amerikanen heeft beloofd. Grensmuren en -hekken waren ook een realiteit

PERSONALIA
Prof. dr. E.M.H. (Ernst)
Hirsch Ballin is
universiteitshoogleraar
aan Tilburg University en
lid van de KNAW. Tevens
is hij als hoogleraar
verbonden aan de
Universiteit van Amster-
dam en president van het
T.M.C. Asser Instituut
voor internationaal en
Europees recht.
Daarnaast is hij
adviserend lid van de
Wetenschappelijke Raad
voor het Regeringsbeleid
(WRR). Als actief
politicus namens
het CDA was hij onder
meer minister van
Justitie van 1989-1994
en van 2006-2010.

in Europa tot 1989. Ook voor mijzelf was destijds het zien van de Muur in Berlijn en die in Nicosia confronterend. Culturen kunnen zich alleen ontwikkelen doordat mensen elkaar inspireren. Dat is niet alleen een kwestie van barmhartigheid. Het is ook de ontmoeting met mensen met wie je samen iets opbouwt. De Bijbel is daar vol van.

Kan het recht de totstandkoming van die ontmoetingen bewerkstelligen?

Sterker nog, ik denk dat het recht daarvoor is uitgevonden. Dat is de betekenis van het recht: ontmoetingen mogelijk maken met mensen die je niet persoonlijk kent. Blijkbaar is het zo dat onze verre voorouders in groepen van zo'n honderd-zestig personen leefden. En het schijnt nog steeds zo te zijn dat je in een groep van dergelijke omvang de mensen kan kennen en kan inschatten wat ze doen en hoe ze reageren. Maar op het moment dat de leefverbanden van mensen groter worden, werkt dat niet meer. Dan moet je op een andere manier vertrouwen kunnen ontwikkelen. Het geloof maakt dat mogelijk, evenals abstracte afbeeldingen en woorden. Maar zeker ook het recht. Als mensen zich aangesproken weten, taal gebruiken, kunnen ze ook normen articuleren, voorschriften die gedrag reguleren en het mogelijk maken om met vertrouwen naar buiten te gaan.

In onze tijd lijkt het recht wel uit deze rol gegroeid. Velen ervaren het recht als iets buiten henzelf, het gaat om normen die ons worden opgelegd. Denk bijvoorbeeld aan de manier waarop het VN-Vluchtelingenverdrag wordt ervaren. | Dat is

inderdaad een probleem. Als recht gepresenteerd wordt als iets dat buiten mensen en medemenselijkheid om gaat, dan wordt het recht een formele structuur die als dwang wordt ervaren. Recht moet soms inderdaad afgedwongen worden, maar als recht alleen maar als dwang wordt ervaren en niet meer gedragen wordt door overtuigingen, dan verschijnt het aan mensen als iets grimmigs.

Het Geneefs Vluchtelingenverdrag is door veel landen erkend als de rug-gengraat, als de kern van een vreedzame wereldorde en mensenrechten. De manieren waarop dat bereikt kan worden zijn verschillend. Als staten tekortschieten in het beschermen van mensen, biedt dit verdrag een extra bescherming. Het bevat een verplichting aan staten om iemand niet terug te sturen waar hij/zij vandaan komt als hij/zij daar niet veilig kan leven. Dat is de kern van het vluchtelingenverdrag en de harde kern van de Europese bescherming van fundamentele rechten.

Af en toe wordt voor hervorming van dit verdrag gepleit. Dat heeft een aantal jaren terug ook mijn partijgenoot Sybrand van Haersma Buma gedaan. Ja, op een bepaalde manier ben ik daar ook voor. Ik vat dit op als een appel om na te denken over het vluchtelingenverdrag en de wereld van vandaag, waarin andere motieven en situaties een rol spelen. Denk aan klimaatproblematiek, nieuwe technieken bij vervolging van mensen, repressieve regimes die in opkomst zijn. Daar moet je rekening mee houden. Als er een moment komt om daarover in de VN verder na te denken, dan zou je het verdrag moeten aanvullen en verrijken om landen te verplichten om samen te werken om vluchtelingen op te vangen.



*“In elk geval moet je niet
weggooien wat je hebt aan
essentiële bescherming,
omdat wat beter is
onbereikbaar kan zijn”*

U pleit dus voor een positieve hervorming van het verdrag: er moet eigenlijk nog iets aan toegevoegd worden. Maar als we kijken naar andere Europese landen, bijvoorbeeld Hongarije: zou zo'n toevoeging niet nog veel meer onvrede tussen landen opwekken? | Ten opzichte van sommige landen wel, maar dan moeten we ons wel even afvragen wat er met die landen aan de hand is en hoe zich dat verhoudt tot de Europese samenwerking. In elk geval moet je niet weggooien wat je hebt aan essentiële bescherming, omdat wat beter is onbereikbaar kan zijn. Misschien moeten we niet direct hervorming van verdragen willen, maar realistisch zijn en tussenstappen zetten in de vorm van een taakverdeling. Het betere kan de vijand zijn van het goede.

In het tijdschrift *Christen Democratische Verkenningen* (CDV) van uw partij het CDA pleitte u een aantal jaren terug voor een 'redesign' van de asielprocedure. Hoe zou dat eruit kunnen zien?

Ik denk dat een redesign moet plaatsvinden in Europees verband. Een redesign van het asielbeleid heeft als kernpunt dat je asiel van twee kanten moet zien: van de ontvangende samenleving en van degenen die naar die samenleving toe komen. Daarbij is het allereerst essentieel dat nagedacht wordt over wat volgt op een besluit over toelating of afwijzing. Zo'n besluit is niet het einde van het verhaal. Daarom is het ook van belang dat beleid aansluit bij leefsituaties en sociale contexten. Als we weten dat bebouwbare agrarische gebieden in de wereld, zoals Afrika of Azië, door klimaatveranderingen die nu al onafwendbaar

zijn, onbruikbaar worden, kunnen we vooruitdenken over wat dat teweegbrengt. Wellicht moeten we daarin investeren met onze expertise. Maar dat geldt ook in Europa. Dus je moet voor de fase voorafgaand aan het beslismoment beleid ontwikkelen, maar ook voor ná dat moment: denk aan woningbouw, werkgelegenheid, vormen van interactie tussen de mensen die er zijn en die nieuw zijn gekomen. Dus ontmoetingssituaties creëren. Ten derde, denk ook aan juridische mogelijkheden om naast de besluiten die door de overheid eenzijdig worden genomen, een contractuele vorm van verblijfstitel te introduceren, waarbij de migrant die hierheen komt bepaalde verantwoordelijkheden op zich neemt, en op die basis een verblijfstitel wordt gegeven, buiten het verplichte deel van de vluchtelingenbescherming.

Een notie die in dit gesprek en in publicaties van u regelmatig terugkeert is 'de ontmoeting met de ander'. Dat is een mooi appel aan burgers, hoe zij zich kunnen verhouden tot migranten. Maar hoe kun je het politiek vertalen?

Om te beginnen is het een appel aan de politiek om zich niet te laten misbruiken om ontmoetingen te bemoeilijken of onmogelijk te maken, door muren op te trekken en vijandigheid tussen mensen op te roepen. Dat is eigenlijk mijn zorg rond het xenofobe discours dat ook in de Nederlandse politiek zijn intrede heeft gedaan. Met het voorstellen van de anderen die komen als degenen die hier eigenlijk niet zouden moeten zijn, wordt de ontmoeting bemoeilijkt, en dat betekent dat er een negatieve beweging in gang wordt gezet, in plaats van een

positieve. Dus politiek en recht moeten de ontmoeting zeker niet bemoeilijken. Ze kunnen die ontmoeting wel helpen maatschappelijk en economisch betekenisvol te maken.

De ontmoeting met de ander/Ander is het thema van de 20ste eeuwse Joodse filosoof en ethicus Emmanuel Levinas. Op zijn gedachten doelde ik zonet. Een van de trefwoorden die zowel in jullie partij als in die van mijzelf een rol speelt is het 'joods-christelijk erfgoed'. Niet dat we de pretentie hebben dat te vertalen in geldende regels – we leven immers in een pluriforme samenleving, wat betekent dat je niet op je geloof een beroep moet doen, noch kunt doen, om regels op te leggen – maar het is wel wat ons draagt in het denken over wetgeving. Die woorden 'joods-christelijk erfgoed' kun je heel positief opvatten, maar ook heel negatief. Het kan een sjibbolet worden om moslims uit te sluiten, en dat is helaas wat er feitelijk te vaak is gebeurd. Daarom ben ik er voorzichtig mee geworden. Niet dat ik het verkeerd vind om te gebruiken – het is iets dat je zelf inhoud kunt geven – maar het mag niet de bedoeling hebben om uitsluiting van anderen te legitimeren.

Over het joods-christelijk erfgoed gesproken, dat raakt ook de verhouding tot de joodse gelovige. Als je dat alleen maar ziet als 'ja, we weten waar het christendom vandaan is gekomen, en ook de islam', dan is dat iets van het verleden. Dan zie je de joodse gelovige in de eenentwintigste eeuw enkel als degene die erfgenaam is van de oorsprong van je eigen christelijk geloofsovertuiging. Dat is te weinig. Want dan positioneer je de joodse gelovige in het verleden, en niet in onze tijd. Joodse gelovigen zijn de

medegelovigen in onze tijd en als je echt iets wilt met joods-christelijke traditie, dan stel je ook de vraag wat de joodse gelovige nu te zeggen heeft.

Destijds was u heel kritisch op de gedoogconstructie tussen CDA, VVD en PVV. Kijkt u met eenzelfde bezorgdheid naar de opkomst van Forum voor Democratie, of is dat van een andere orde? | O zeker! Nee, dat is helaas niet van een andere orde. Kijk naar wat daar wordt gezegd, de trefwoorden die in de publieke uitingen vanuit deze partij zijn te vinden. Mijn bedenkingen bij kabinet-Rutte I betroffen niet alleen de samenwerking als zodanig, maar ook de afspraken die er toen werden gemaakt over onderwerpen als migratie. Maar ook, en dat heb ik toen ook uitgesproken, het risico van gewenning aan opvattingen waaraan je niet moet willen wennen. Mijn bezorgdheid betreft eigenlijk dat ik zie dat die gewenning desalniettemin heeft plaatsgevonden. Dat die samenwerking tussen CDA, VVD en PVV als zodanig kortstondig was, betekent niet dat die geen negatieve gevolgen heeft gehad, in de vorm van een gewenning in de samenleving die daarna niet is opgehouden.

De ontmoeting met de ander, hoe ver gaat die? Is die eindeloos in tijden van globalisering, wat ook een tijd van toenemende migratiestromen is? Kunnen we zoveel ontmoetingen aan? Denk ook aan wat Paul Scheffer schrijft in *De vrijheid van de grens*. Ligt de taak van de politiek ook niet in begrenzing? | Scheffer schrijft veel over grenzen. Ik heb op dat essay ook gereageerd met

de vrij elementaire aantekening dat elke grens een andere kant heeft. Je kunt geen recht en beleid maken zonder je af te vragen hoe het er dan uit ziet aan de andere kant van die grens. Toen ik in 1984 in West-Berlijn overnachtte op een terugreis uit Polen, en van daaruit ook Oost-Berlijn bezocht, was West-Berlijn op een officiële kaart als wit gebied getekend. Er was in die gedachtegang niets dat relevant was aan de andere kant van de grens. Dat is niet reëel. Iedere grens heeft een andere kant.

En je moet, als je het hebt over grenzen en aantallen, wat een belangrijke rol speelt in de gedachtegang van Scheffer, ook nadenken over wat dat betekent in de handhaving. Een aantal *sec* noemen een grens daaraan stellen roept onvermijdelijk de vraag op, als dat aantal is bereikt: 'wat dan?' Dat verschilt naargelang van de redenen en rechtsgronden voor migratie. Dus je kunt richtsnoeren hanteren van aantallen, dat is niet verkeerd, en daar je beleid op afstemmen, dat is heel verstandig. *So far so good* bij deze denklijn. Maar dan, daarna komen de vervolgvragen.

Terug naar de vraag over de eindeloosheid van het appel over de ontmoeting met de ander. Het betekent niet dat alles moet kunnen en dat er eindeloos veel ruimte is en dat het niet geordend hoeft te worden. Migratiebeleid vergt ordening en rechtsregels die gehandhaafd moeten worden. Dus in die zin is het zeker niet eindeloos en onbepikt. Maar je kunt het ook niet doen met op de kaart getekende grenzen in de wereld zoals je je die voorstelt in 2069, alsof je de toekomst kunt afdwingen aan de hand van een blauwdruk.

Minder migranten graag!

Het moet maar eens gezegd worden, ook binnen de ChristenUnie. We moeten toe naar minder migranten. In Nederland, in West-Europa, en eigenlijk in de hele wereld. Het is goed geweest zo. Genoeg is genoeg. We hebben er gewoon teveel van: Syriërs, Afghanen en Somaliërs. Het wordt tijd dat we ons verenigen om dit probleem voor eens en voor altijd op te lossen. En ik wil daar mijn steentje aan bijdragen.

Nu denkt u wellicht, vindt meneer Bosman nu dat Nederland 'vol' is? Nou, ik zou niet durven beweren dat Nederland uitgestorven gebieden kent waar je dagen kunt dwalen zonder een bakfiets tegen te komen, maar vol is het hier nog lang niet. Oké, misschien omdat die vluchtelingen zoveel criminaliteit veroorzaken? Dat er vluchtelingen zijn die crimineel gedrag vertonen zal ik niet ontkennen, maar met een blik op de gemiddelde, maatschappelijk min of meer geaccepteerde 'risicowedstrijd' meen ik toch te kunnen stellen dat wij autochtone Nederlanders uitstekend in staat zijn de boel zelf de vernieling in te helpen.

Maar meneer Bosman, vindt u dan niet dat al die vluchtelingen helpen de gewelddadige islam in Nederland te verspreiden? Nou, nee dus. Behalve dat de meerderheid van opgenomen vluchtelingen christenen zijn en geen moslims, moeten we niet vergeten dat ook christenen tweeduizend jaar hebben laten zien uitstekend in staat te zijn geweest om moslims, joden en ketters in de pan te hakken.

Nee, ik wil graag pleiten voor minder migranten, minder vluchtelingen, minder asielzoekers omdat ik verlang naar een wereld waarin je niet meer *hoeft* te vluchten van huis en haard om naar een vreemd land te gaan, en daar een nieuw bestaan op te bouwen te midden van een vaak wantrouwige bevolking. Ik bid om een wereld waar iedereen kan blijven waar hij of zij geboren is omdat het daar ook goed is. Daar moeten we aan werken. En tot die tijd vangen we ze op. Niet omdat het kan, maar omdat het moet. In Gods naam dan maar.



COLUMNIST Dr. Frank Bosman is cultuurtheoloog

Migratie

Asielaanvragen

Het aantal asielaanvragen is sinds 1975 fors toegenomen. Het aantal verzoeken bedroeg in de jaren zeventig nog enkele honderden per jaar. Sinds de jaren negentig gaat het om gemiddeld 26.000 verzoeken per jaar, met uitschieters in 1994 (52.575) en 2015 (58.880). Het percentage ingewilligde (eerste) asielverzoeken bedroeg in 2018 21%.¹

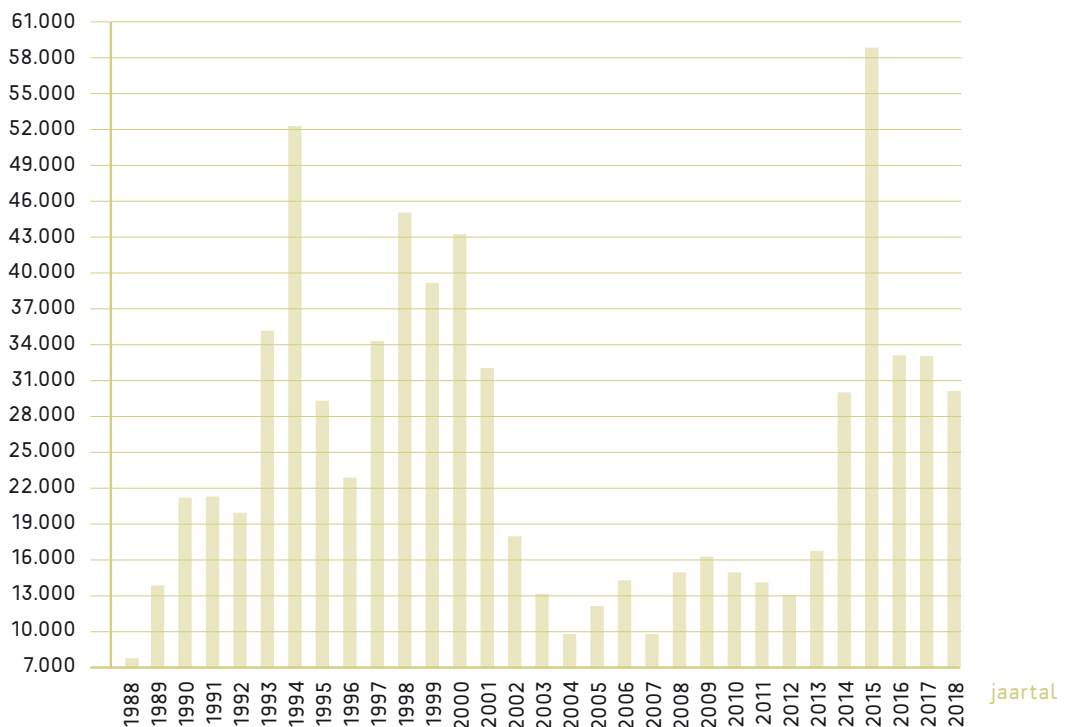
1975

390

2015

58.880

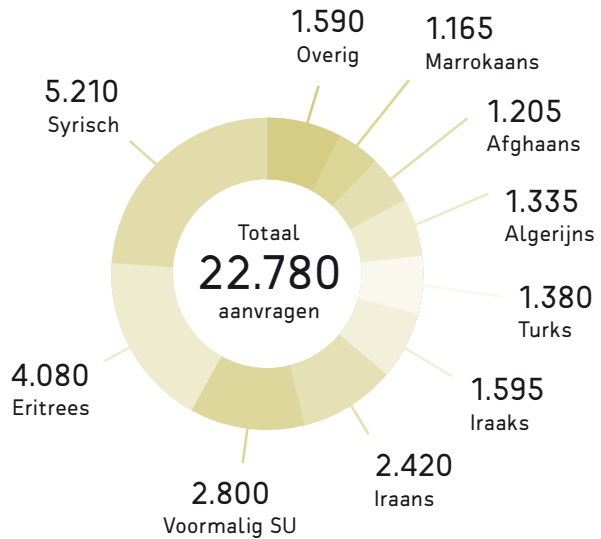
Aantal asielverzoeken per jaar van de afgelopen 30 jaar



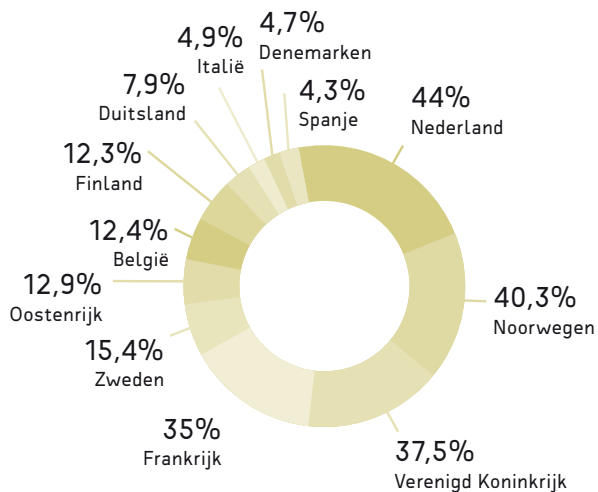
Nationaliteit asielaanvragen in 2018

De meeste asielaanvragers komen uit **conflictgebieden**. In 2018 zijn de meeste asielaanvragers afkomstig uit Syrië, Eritrea en de voormalige Sovjet-Unie.

Azc-bewoners zijn **tweemaal** zo vaak verdachte als autochtonen. Wanneer rekening wordt gehouden met leeftijd, geslacht en sociaaleconomische positie zijn azc-bewoners echter **relatief gezien minder vaak verdachte**.²



Gemiddeld terugkeerpercentage voor 6 nationaliteiten in 12 EU-landen (2013-2017)



Van de Nederlandse gemeenten telt **Zeewolde** relatief de meeste Poolse inwoners met **4,3 procent**. Er wonen relatief veel Polen in Noord-Limburg, de kop van Noord-Holland, het Westland en delen van Noord-Brabant. Naar schatting is een kwart van de Polen niet geregistreerd in het de Basis Registratie Personen (BRP).³

Ongeveer 44% van de in Nederland uitgeprocedeerde asielzoekers keert aantoonbaar terug naar het land van herkomst. Dit is het hoogste percentage van de EU.⁴

Van Maslow naar Dooyeweerd:

De uitgangspunten van vluchtelingenbeleid

De wereld wordt momenteel geconfronteerd met een ongekend aantal mensen die op de vlucht zijn voor oorlog of geweld. De VN spreekt van een historisch record: 72 miljoen mensen. Het lijkt er niet op dat de stroom vluchtelingen in de nabije toekomst zal afnemen. Wij, in het relatief stabiele westen, ondervinden hier nadrukkelijk de gevolgen van: grote stromen asielzoekers, maatschappelijke discussies over aantallen vluchtelingen en politieke compromissen over de wijze van opvang. Dat er een uitdaging ligt rondom de vraag 'hoe gaan we op een goede manier om met vluchtelingen' is wel duidelijk. In dit artikel wil ik de onderliggende aannames rondom vluchtelingenbeleid nader bezien. Dat doe ik vanuit twee perspectieven: de beroemde 'piramide van Maslow' en de 'aspectenleer' van de christelijke filosoof Dooyeweerd.

Door dr. Christine Boshuijzen-van Burken

Vluchtelingenopvang als behoeftebevrediging | Kenmerkend voor de Nederlandse benadering is de nadruk op ‘bed, bad en brood’. Het minimale waar een vluchteling in Nederland op kan rekenen is deze veronderstelde basisbehoefte. Degenen die bekend zijn met Maslows piramide (zie figuur 1) van menselijke behoeften zien het voor zich: de onderste laag van de piramide gaat over lichamelijke behoeften. In de populaire versie van Maslows theorie van menselijke behoeften wordt gesteld dat mensen volledig tot bloei kunnen komen als de hiërarchie doorlopen is, dus de top bereikt is. Maar is dat wel zo? Veronderstelt dit niet een veel te smal mensbeeld? Als we kijken naar de situatie van vluchtelingen is het intuïtief en in veel gevallen lovenswaardig om ten minste te zorgen dat iemand kan *overleven*. Zonder eten gaat men dood.

Valt er niet veel meer te zeggen over menselijk floreren dan te denken dat het uiteindelijk draait om behoeftevervulling? Tijdens gesprekken die ik met vluchtelingen had, ging het er vaak over dat men in de eerste plaats ontzettend blij was om in Nederland te zijn – een veilig land, waar veel voor hen geregeld werd. Maar hier zat vaak ook het probleem: doordat er zoveel voor hen geregeld is, voelt men zich minder *mens*, maar eerder een product in een grote fabriek, waarin bepaald wordt wanneer en wat je eet, waar je slaapt en wanneer je doucht of een volgende activiteit gepland hebt.

Opvang in Zuid Afrika | In gesprekken met vluchtelingen in Zuid-Afrika blijkt dat de mogelijkheid om aan de controleer- en beheersdrang, die vaak gepaard gaat met een systeem waarin alles goed geregeld is, te kunnen ontsnappen, voor sommige vluchtelingen aantrekkelijk is. In Zuid-Afrika is er geen voedsel en onderdak geregeld voor asielzoekers. Ze worstelen vaak enorm in hun dagelijks leven. Op de vraag waarom iemand naar Zuid-Afrika zou komen om asiel aan te vragen, was het antwoord dat het ontbreken van een systeem kansen biedt. Je kunt je eigen toekomst creëren, door een bedrijf te starten, door je te vestigen in een stad of op het platteland. Je wordt niet gepaternaliseerd door een overheidsinstantie die beslist wanneer je mag eten of waar je moet slapen, zoals in Nederland. Als zodanig vormt het Zuid-Afrikaanse asielsysteem minder inperking van menselijke vrijheid en waardigheid voor vluchtelingen, waaraan sommige vluchtelingen de voorkeur geven.



PERSONALIA

Dr. Christine Boshuizen-van Burken werkt als postdoctoraal onderzoeker aan de Technische Universiteit Eindhoven. Haar onderzoek richt zich op technologie en ethiek. Ze gebruikt inzichten uit de reformatorische wijsbegeerte om normatieve kwesties met betrekking tot technologie in verschillende contexten te verhelderen. Momenteel werkt ze aan het verbeteren van humanitaire logistiek voor vluchtelingen op een project genaamd “The Refugee Crisis in Europe: Modelling Humanitarian Logistics”.



figuur 1



Dooyeweerd aspectenleer | Hoe kunnen we deze voor ons vreemde voorkeur – vrijheid in plaats van gegarandeerd ‘bed, bad en brood’ – beter begrijpen? Hiervoor moeten we afwijken van Maslow en zoeken naar een alternatief beeld van menselijk floreren. Het werk van de Nederlandse filosoof Herman Dooyeweerd (1894-1977) biedt aanknopingspunten dit beter te begrijpen. Dooyeweerd beweerde dat de werkelijkheid zich presenteert in termen van (ten minste) 15 aspecten of zijnswijzen die uniek zijn en samenhang vertonen. Dooyeweerd hield zich overigens niet per se bezig met menselijk welzijn, maar wilde de werkelijkheid in zijn alomvattendheid, dus vanuit een niet-reductionistisch perspectief beschrijven.

De relatie tussen menselijk functioneren en de aspecten is dat het bij menselijk welzijn gaat om rechtdoen aan de aspectuele rijkdom van de werkelijkheid waarin mensen functioneren, want alleen dan kunnen mensen (en de samenleving) tot bloei komen. Men zou bijvoorbeeld menselijke bloei niet alleen moeten beschouwen in termen van het economische aspect, alsof een goede financiële positie menselijk welzijn garandeert; of alleen in termen van het sociale aspect, alsof goede relaties hebben met anderen allesbepalend is; of in termen van het psychologische aspect, alsof de mens die zich mentaal goed voelt als persoon automatisch opbloeit. Deze aspecten zijn niet alleen zijnswijzen, maar ook normatieve perspectieven. Dus alle aspecten spelen een rol in het welzijn van mensen en dat kan op een goede manier (ontsluiting) of op een destructieve manier (toesluiting). Je zou dus kunnen zeggen dat mensen floreren wanneer recht wordt gedaan aan de aspectuele normen die gelden voor de werkelijkheid.

In dit artikel gebruik ik de term ‘vluchteling’ informeel. Formeel duidt ‘vluchteling’ een legale status aan van personen die als vluchteling erkend zijn op grond van het Vluchtelingenverdrag van 1951. De term ‘asielzoeker’ duidt op een persoon die een verzoek om asiel, dus internationale bescherming, heeft ingediend in een gastland en wacht op het al dan niet toekennen van de vluchtelingenstatus. In tellingen van de VN omvatten vluchtelingen ook personen in een vluchtelingenachtige situatie (<https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5c52ea084/mid-year-trends-2018.html>). In mijn onderzoek concentreer ik me op de logistiek rondom asielzoekers en hanteer een ruime opvatting van logistiek. Het omvat zowel de procedurele stappen als de letterlijke logistieke processen hieromheen, want bij elke stap, bijvoorbeeld van aanmelding naar wachten op IND-interview, naar wachten op besluit, naar wachten op toekomstig adres in vestigingsgemeente, moeten concrete logistieke zaken geregeld worden (nieuwe huisvesting, vervoer, verplichte afspraken en vrijwillige activiteiten).

De veelzijdigheid van vluchtelingenopvang | Wanneer we deze visie op de werkelijkheid loslaten op de vraag hoe we goed omgaan met vluchtelingen, krijgen we een ander perspectief, en mogelijk richtlijnen voor beleid. Samen met mijn Zuid-Afrikaanse collega's heb ik gesprekken gevoerd met vluchtelingen die in Nederland de asielprocedure hebben doorlopen. We vroegen hen naar de problemen die ze ondervonden tijdens de asielprocedure. Door de genoemde problemen door 'Dooyeweerd's aspectuele bril' te bekijken en te clusteren rondom een aspect, vonden we een opsomming zoals weergegeven in tabel 1. Door deze clustering te maken kregen we een beeld van wat er mogelijk goed ging en ook minder goed gegaan is voor de ondervraagde groep vluchtelingen. Volgens deze manier van kijken hebben de meeste problemen die vluchtelingen ervaren betrekking op vertrouwen, oftewel het pistische of geloofsaspect. Daarnaast kwam het veel voor dat men problemen in het analytische aspect ervaarde, dus dat men situaties, processen of documenten niet begreep. Het minst genoemd werden problemen in het economische aspect, wat zou kunnen betekenen dat je je tijdens de asielprocedure in Nederland geen financiële zorgen hoeft te maken.

Erg verrassend is dit niet, omdat het Nederlandse beleid met name zorgt voor zaken die uitgedrukt kunnen worden in termen van financiën: voedsel, onderdak, een doktersbezoek. Dit zijn ook de zaken die op een relatief eenvoudige manier kunnen worden beheerd en beheerst, wat wijst op de 'moderne geest' van het Nederlandse vluchtelingenbeleid. Dit is wel degelijk een sterk kenmerk van het Nederlandse systeem, omdat niemand zich zorgen hoeft te maken over hoe te overleven.

Tabel 1

Aspect*	Aantal keren dat een probleem genoemd werd dat betrekking had op het aspect in kolom 1
Pistisch (geloof, vertrouwen)	65
Analytisch	39
Psychologisch	28
Juridisch	22
Ethisch	19
Biotisch	14
Sociaal	13
Kinematisch	13
Formatief	10
Economisch	4
Ruimtelijk	4

**Dooyeweerd onderscheidde ook nog het numerieke, fysische, talige en esthetische aspect*

Maar alleen aandacht voor de beheersbaarheid in economisch opzicht heeft ook nadelen. In het licht van Dooyeweerd kun je stellen dat het overschatten van het belang van economische veiligheid ten koste kan gaan van andere aspecten die belangrijk zijn voor een florerende samenleving. Vertrouwen en begrip krijgen, volgens de vluchtelingen die we spraken, weinig aandacht in ons systeem. Vertrouwen en begrip vallen buiten het bereik van beheersbaarheid en kunnen niet worden gekocht. Ze zijn aan elkaar gerelateerd, zoals kan worden geïllustreerd door de volgende citaten van vluchtelingen die we spraken:

“Ik begrijp niet wat hier staat. Is de uitleg correct?”

Het laat zien dat als iemand de taal niet beheerst, of als de inhoud van een zin complex is, er een vertrouwensrelatie nodig is met iemand die uitleg geeft.

“Als ik de namen van mijn familieleden doorgeef (de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) vraagt hier naar), lopen ze dan risico als Nederland deze informatie doorgeeft aan mijn land van herkomst?”

De persoon in het bovenstaande citaat heeft geen weet van de regels voor vertrouwelijkheid in Nederlandse procedures, wat leidt tot wantrouwen in de persoon die hem of haar interviewt.

“Wie is VWN (VluchtelingenWerk Nederland) en kan ik ze vertrouwen?”

De persoon in deze quote heeft geen inzicht in de (veronderstelde neutrale) positie van VWN en weet daarom niet of de door VWN verstrekte informatie, of de personen die voor VWN werken, te vertrouwen zijn.

Een ander nadeel van de nadruk op een beheersbaar economisch systeem is dat het mensen uit veilige landen aantrekt, die het systeem kunnen misbruiken en asiel kunnen aanvragen om te profiteren van de financiële voordelen.

Conclusies | De opvang van vluchtelingen is ingewikkeld. Landen die vluchtelingen opvangen optimaliseren voortdurend hun beleid ten aanzien van vluchtelingen door te navigeren tussen hun verplichtingen jegens het

Vluchtelingenverdrag van Genève, de beheersbaarheid van de situatie en de zorgen van burgers die door de publieke opinie worden geuit. Ondertussen beïnvloeden, zo heb ik in dit artikel laten zien, vooronderstellingen over menselijk welzijn de manier waarop concreet wordt omgegaan met vluchtelingen. Het maakt nogal verschil of het beleid zich richt op de mens als behoeftebevrediger, of de mens als actor in een multi-aspectuele werkelijkheid.

Het lijkt erop dat het Nederlandse systeem voor het opnemen van vluchtelingen is gebaseerd op een populaire versie van Maslows behoeftenpiramide, namelijk met een focus op ‘bed, bad en brood’ Hierin wordt de mens louter als behoeftebevrediger gezien. Een Dooyeweerdiaanse analyse laat zien dat veel problemen die een vluchteling ervaart te maken hebben met vertrouwen.

Hieraan gerelateerde problemen zijn niet eenvoudig op te lossen. Mogelijke denkrichtingen zijn dat inspanningen op het gebied van andere aspecten, zoals het organiseren van huisvesting, vervoer, taallessen, sociale evenementen of het binnenhalen van tolken, op een zorgvuldige manier moeten worden gedaan. Ook het ruimte laten voor opbloei van vertrouwensrelaties door vluchtelingen door wisselingen in verblijfplaatsen te minimaliseren of anderszins aan te haken bij bestaande vertrouwensbanden, bijvoorbeeld op grond van gezamenlijke religie, dialect of levensfase, kan mogelijk bijdragen aan het floreren van vluchtelingen in de Nederlandse samenleving.

Christus' volheid voor complexe moslims

Het bewijs is overweldigend: moslimimmigranten bepalen niet zelf wie ze zijn, dat bepalen wij westerlingen voor hen. Overal in de westerse media en in het publieke debat hebben we het over moslims, discussiëren we over hen, vormen onze ideeën of karikaturen over hen en stoppen hen in hokjes en vakjes. We voeren het woord voor hen, omdat we denken dat ze dat zelf niet kunnen. Moslims bestaan als gespreksonderwerp, niet als gesprekspartners. Als christen-ethicus ben ik geïnteresseerd in de eenvoudige vraag: wat is een authentiek christelijk antwoord op dit soort destructief en mensonterend gedrag?'

Door dr. Matthew Kaemingk



Platte Moslims – de stereotypen van rechts en links | Westerse stereotypen van moslims zijn zowel links als rechts van het politieke spectrum te vinden. Beide zijden maken karikaturen van moslims door hen in simplistische denkkaders te plaatsen van waaruit ze ‘het moslimprobleem’ beschrijven, verklaren en uiteindelijk willen oplossen. Kort gezegd hebben rechtse politici de neiging om moslims neer te zetten als een bedreiging voor de nationale veiligheid, de rechtsstaat, de maatschappelijke orde en de cultuur. Linkse politici zetten moslims eveneens neer als een bedreiging. In Europa hebben zij bijvoorbeeld moslim-immigranten altijd gezien als een bedreiging voor vrouwenrechten, homorechten, het culturele leven en de vrijheid van meningsuiting.

Echter, linkse politici kiezen nog vaker voor het beeld van de hulpbehoevende. Moslimimmigranten hebben dan een aantal veronderstelde behoeftes – die natuurlijk alleen het westen kan vervullen. In dit linkse beeld van de hulpbehoevende zijn moslimimmigranten een groep mensen die gehinderd wordt door een brede variëteit aan culturele, opvoedkundige, religieuze en politieke deficiënties. Deze deficiënties wil links maar al te graag verhelpen. Een paar voorbeelden: moslimimmigranten zijn ongeletterd en onderontwikkeld – daarom hebben ze westers onderwijs nodig. Moslims zijn middeleeuws of niet van deze tijd – daarom hebben ze het westerse moderne leven nodig. Ze zijn economisch zwak en hulpeloos – daarom hebben ze economische ondersteuning en zelfstandigheid nodig. En ze zijn religieus gezien achterlijk en ongevormd – daarom hebben ze een ‘reformatie’ nodig.

Hoewel dit soort beelden heel edelmoedig overkomen, kun je ook stellen dat als links je honger vaststelt, ze ook je dieet mogen bepalen. Vanuit hun linkse hoogte zijn ze gemachtigd om niet alleen de moslimziekte te diagnosticeren, maar ook de westerse behandeling voor te schrijven.

Of ze nu van links of van rechts komen, voor al die stereotypen gelden drie dingen. Allereerst mogen moslims niet zelf bepalen wie ze zijn, dat gebeurt door anderen. Die doen dat vervolgens vaak vanuit simplistische en makkelijk in te vullen denkkaders. Complexe individuen met een moslimachtergrond moeten worden omgetoverd en gedestilleerd tot iets eenvoudigs. Iets eenvoudigs dat het westen kan snappen én fiksen. Ten derde gelden moslims altijd als de passieve ontvangers terwijl de westerlingen de actieve doeners zijn. De roeping van een moslim is om een probleem te zijn, die van een westerling om de oplossing te zijn.



PERSONALIA

Dr. Matthew Kaemingk is Assistant Professor in Christian Ethics en Associate Dean aan Fuller Theological Seminary (Pasadena, Californië). Hij studeerde aan Princeton Theological Seminary en promoveerde aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Zijn onderzoek bevindt zich op de terreinen van publieke theologie, politieke ethiek en gereformeerde theologie. In 2018 publiceerde hij het boek *Christian Hospitality and Muslim Immigration in an Age of Fear*.

“Westerse christenen hebben maar weinig belang gezien in het zich verhouden tot de complexiteit van de islam. Integendeel, ze vonden de simplistische kaders van links en rechts wel duidelijk en geruststellend.”

Laat ik wel zijn, ik pretendeer geen morele gelijkwaardigheid tussen de beide partijen, want rechtse politici zijn vaak uitgesproken agressiever en kwaadwillender tegen de islam dan linkse. Maar niettemin laat geen van beide kampen moslims zelf aan het woord. Geen van hen laat de islam zijn wat het is: een extreem complexe, diverse en wereldwijde openbare religie, vol gebrokenheid en schoonheid, deugden en ondeugden. In plaats van zich te verhouden tot die onmetelijke complexiteit van de islam, stoppen ze moslims in een hokje, versimpelen ze het beeld ervan en nemen ze hen ‘in behandeling’. Moslims zijn een project om aan te werken, een vraag om een antwoord op te vinden, een ziekte om te genezen.

Een christocentrisch antwoord | Wat is het antwoord van westerse christenen geweest op zulk stereotyperend gedrag? Het grootste deel van hen heeft de kortzichtige denkkaders van zowel

rechts als links geaccepteerd. Westerse christenen hebben maar weinig belang gezien in het zich verhouden tot de complexiteit van de islam. Integendeel, ze vonden de simplistische kaders van links en rechts wel duidelijk en geruststellend. De simpele stereotypes van bedreiging en veronderstelde behoeften zijn aantrekkelijker dan de complexiteit van echte moslimbroeders en -zusters van vlees en bloed.

Deze ontwikkeling is ontmoedigend, maar helemaal moedeloos makend is het volgende: de persoon, het werk en het onderricht van Jezus Christus speelt bij westerse christenen vrijwel geen rol in hun publieke beeldvorming of bejegening van moslims.

Als christen-ethicus geloof ik dat christelijke ethiek op z'n minst iets van doen zou moeten hebben met, nu ja, Jezus Christus. Vanuit deze overtuiging en vanuit het verlangen om de hierboven beschreven vergissing recht te zetten wil ik in de rest van dit artikel de volgende vraag centraal stellen: ‘Wat als

Jezus Christus het verklarende denk-kader zou zijn van waaruit christenen hun moslimnaasten zouden bezien?’

Een complexe Christus voor een complexe naaste | Serieuze beschouwers

van het conflict over moslimimmigratie in het westen zijn vaak verrast door de complexiteit ervan. Het debat gaat over terrorisme en veiligheid, werk en familierecht, kleding en voedsel, ras en sekse, taal en klasse, artistieke en intellectuele uitingen, en over nog zoveel meer. Elk jaar lijkt de complexiteit van deze debatten en vragen alleen maar toe te nemen.

Het heeft geen zin om zo’n complex onderwerp te benaderen vanuit een simplistische en platte voorstelling van Jezus. Maar gelukkig is de Jezus uit de Bijbel ook een veelzijdig en dynamisch personage. Hij is genezer en vriend, profeet en priester, bevrijder en mysticus, dienaar en koning.

Hieronder bespreek ik daarom vier christologische beelden die ons helpen om het complexe werk van Christus toe te passen op het publieke leven. Want de complexiteit van Christus overstijgt altijd ons eigen bevattingsvermogen. Vandaar ook mijn belangrijkste punt: een eerlijke worsteling met een complexe Christus vraagt om een evenzo eerlijke worsteling met een complexe moslim en met de complexe roeping om hen lief te hebben.

Simplistische opvattingen over Christus leiden tot simplistische opvattingen over moslims. Uitgewerkte, complexe christologieën helpen ons te streven naar een genuanceerd openstaan voor het mysterie, de complexiteit en de dynamiek van wat we ‘islam’ noemen.

De volgende vier schetsen laten iets doorschemeren van hoe de complexe heerschappij van Jezus Christus onze kortzichtige kaders openbreekt naar pluriformiteit, waardigheid en de rechten van onze moslimnaasten.

Christus de Koning | Het conflict over de aanwezigheid van de islam in het westen gaat voor een groot deel gewoon over macht – over wie de touwtjes in handen heeft. Als een natie verdeeld is tussen verschillende religieuze en ideologische groepen, wie mag er dan beslissen?

Zoals hierboven al geschetst, zien veel westerlingen moslims als mensen die de macht komen overnemen. Wanneer we moslimimmigranten neerzetten als een bedreiging van de macht, dan is de oplossing die daarvoor nodig is heel eenvoudig. Sluit moslims uit van enige vorm van invloed en zorg dat ze daar ook niet bij in de buurt kunnen komen. Het is maar een kleine stap van dat beeld van machtsstrijd naar het verdacht maken van plekken waar moslims samenkomen en mogelijk hun invloed uitoefenen. Of het nu gaat om moskeeën, moslimscholen, organisaties, bedrijven, liefdadigheidsinstellingen, families of wat ook maar: we moeten ze in de gaten houden, controleren of zelfs onderdrukken.

Wanneer we, in navolging van Abraham Kuyper, geloven dat Christus alleen de heerser is van deze wereld, dan zal Hij alleen de verschillende religies en ideologieën oordelen. Dat hoeft de overheid niet te doen. Daarom kan de overheid alle verschillende overtuigingen in de samenleving zijn eigen plek gunnen en de vrijheid geven om hun idealen in de gemeenschap in te brengen.

Als we die gedachte doorvertalen naar onze huidige tijd, als God echt heerser is over moskeeën, moslimscholen, -huwelijken, -organisaties en modekeuzes – dan betekent dat dat christenen en kerken dat niet zijn. En met dit christologische denkkader kunnen we onze moslimnaasten nu leren zien als zij die aan Christus' heerschappij onderworpen zijn en niet aan die van christenen. Aan het einde der tijden zal Christus, en Hij alleen, uiteindelijk oordelen over moslimgemeenschappen. Christus heeft hen de macht gegeven om ouders te zijn, student of kunstenaar, zakenman of politicus. En Hij heeft christenen niet gemachtigd om dat in plaats van hen te doen. Christenen moeten dus de macht die Christus aan moslims heeft gegeven ook respecteren, en hun eigen hang naar macht en controle daarbij laten varen. Juist wanneer christenen actief de rechten en vrijheden van moslims verdedigen, eren zij de soevereine heerschappij van God.

Christus de Genezer | Stokken en fakkels, zwaarden en geschreeuw, angst en woede, aanval en represailles – een passende beschrijving van het tafereel op de Olijfberg in de nacht dat Jezus werd verraden. Maar het is ook een passende beschrijving van het politieke klimaat rond en debat over moslim-immigratie. Veel hitte, weinig licht. Onze debatten over religie en diversiteit laten ons vaak geïsoleerd, verwond en gefrustreerd achter.

In dat middernachtelijke gevecht tussen de discipelen, de soldaten en de dienaars van de hogepriester raakt Petrus' zwaard het oor van de slaaf Malchus. Diens oor valt op de grond.

Hoe reageert Jezus te midden van deze kakafonie? Hij wijst Petrus' geweld af, reikt zijn ongewapende hand en geneest het oor van de slaaf die was gekomen om hem te arresteren. In deze handeling laat Christus de ware aard van zijn koningschap zien, zowel helend als bevrijdend. In zijn laatste wonder bevrijdt koning Jezus de slaaf die hem gevangen kwam nemen. Hij geneest degene die hem leed kwam toebrengen. Hij geeft het leven terug aan wie hem kwam doden.

Een gangbaar beeld van de islam in onze tijd is dat van de 'veroveringsreligie'. Moslims zouden dan komen om ons aan te vallen, gevangen te nemen en het westen 'over te nemen'. Vanuit dit beeld zijn westerlingen degenen die hun cultuur verdedigen, die verdedigingsmuren opwerpen rond de westerse beschaving en aanvallen van de vermeende vijanden voorkomen.

Het verhaal over Malchus levert een interessante correctie op dit beeld van verovering en angst. Malchus komt wel degelijk om Jezus aan te vallen en gevangen te nemen. Hij heeft orders om Jezus zijn vrijheid te ontnemen en naar zijn dood te geleiden. En hoe reageert Jezus op deze agressie? Hij reikt zijn ongewapende hand om degene die hem leed kwam toebrengen te genezen en om vrijheid te geven aan hem die gevangen kwam nemen.

Veel christenen zullen terecht beweren dat de nationale veiligheid in een gewelddadige wereld soms om een krachtige verdediging vraagt. Tegelijkertijd is daar ook het verhaal van Malchus. Christus' genezing en bevrijding van deze slaaf herinnert ons eraan dat 'veiligheid' niet het ultieme doel van Christus' politiek is. Het hoogste doel is genezing, bevrijding en herstel.

*“Het is vandaag de dag
gangbaar om de islam als
bij uitstek gewelddadig af te
schilderen en het westen als
bij uitstek vredelievend”*

Zo biedt het verhaal van Malchus ons ook weer een christologisch denkkader voor de omgang met onze moslimnaasten. We moeten hen niet afschilderen als een uitdaging die we het hoofd moeten bieden, maar als een grote kans voor navolgers van Jezus om nederig en kwetsbaar onze ongewapende hand te reiken om te verbinden en te genezen.

Christus de Naakte | Het is vandaag de dag gangbaar om de islam als bij uitstek gewelddadig af te schilderen en het westen als bij uitstek vredelievend. Westerlingen tooien zich met begrippen als rationaliteit, tolerantie en vrijheid, terwijl ze hun moslimnaasten irrationeel, haatdragend en onderdrukkend noemen. Nu eenmaal gekleed met alles wat recht en goed is, ziet het westen zich vrij om de islam uit te kleden en de naakte waarheid over de islam aan het licht te brengen.

Ook Christus hing ontkleed aan het kruis. Wat is daarvan de betekenis voor

ons vandaag? Wat betekent het voor ons dat een almachtig God zich liet ontkleden en naakt werd? In Christus werd de *mensheid* ontkleed op Golgotha. Want, als we zorgvuldig kijken naar zijn naaktheid, dan zien we dat in het ontkleden van Christus onze eigen agressie en geweld bloot komen te liggen. Christus' naakte lichaam ontmaskert hoe we werkelijk zijn.

Het kruis stelt onze westerse pretenties van liefde, tolerantie en vrede aan de kaak. Het dwingt ons om naar onszelf te kijken en te beseffen wie we werkelijk zijn. Dat besef van onze eigen naaktheid zorgt ervoor dat we als navolgers van Christus in de omgang met onze moslimnaasten ook onze eigen agressie en zelfzucht erkennen. We weten dat de latente gewelddadigheid die in moslims zit net zo goed in onszelf te vinden is. We weten dat wij allemaal, ondanks het vernis van onze westerse tolerantie en multiculturalisme, evengoed in staat zouden zijn tot het geweld dat we zien op Golgotha.

Christus de Gastvrije | Studies naar rechtvaardiging gaan vaak over twee vragen. Allereerst is dat de vraag wat het kruis heeft gebracht. Vervolgens is de vraag wat de betekenis van het kruis is voor het leven van een christen. Antwoorden op die vragen vallen vervolgens in drie categorieën te verdelen. De eerste categorie zegt dat het kruis een moreel voorbeeld is of een model van het soort niet gewelddadig en opofferend leven dat navolgingen van Jezus zouden moeten leiden. De tweede categorie zegt dat het kruis het moment was waarop de zonden van de wereld werden betaald. En de laatste categorie zegt dat het kruis de plek was waar Christus triomfeerde over de geestelijke en politieke machten van deze wereld. Het is geen toeval dat deze heel verschillende interpretaties bestaan. Ze weerspiegelen de vele metaforen, beelden en boodschappen die de Bijbel aan het kruis toekent.

Een andere manier om naar het kruis te kijken is als daad van goddelijke gastvrijheid. In dat beeld is het kruis Gods openstellen voor een wereld die zichzelf buiten de goddelijke omarming heeft gesloten. In andere woorden: het kruis maakt ruimte in een wereld die zichzelf als (te) vol beschouwt. Deze op het kruis gebaseerde gastvrijheid is de diepste roeping van Christus, maar ook van zijn navolgingen. Christus' dood en opstanding vormen de ultieme uiting van Gods gastvrijheid en een raamwerk voor het begrijpen van al Gods daden. Als navolgingen van deze gastvrije God dienen christenen ook zelf die gastvrijheid in de praktijk te brengen. Niet alleen in hun kerkelijk leven, maar ook in het publieke leven.

Christus maakte aan het kruis in zichzelf ruimte voor de mensheid en het juiste antwoord daarop is om die gastvrijheid zelf ook tot uitdrukking te brengen. Onze eigen ervaring van Gods gastvrijheid moet zichtbaar worden in het sociale, economische, culturele en zelfs politieke leven van onze moslimbroeders en -zusters. Omdat Christus zijn doorboorde handen opende naar vriend en vijand, moeten zijn discipelen die houding ook laten zien in hun omgang met de islam. Kort gezegd: christenen maken ruimte voor moslims, omdat Christus ruimte maakte voor hen. Vanuit de gastvrijheid van het kruis bezien zijn onze moslimnaasten niet meer ongewenste binnendringers, maar eregasten.

Conclusie | En hiermee hebben we slechts een eerste idee van de enorme conceptuele en spirituele rijkdom die beschikbaar is voor hen die de caleidoscoop van Christus' genade in het debat van moslimimmigratie willen verkennen. De smalle, platte en kortzichtige beelden die zowel links als rechts van het politieke spectrum heersen, voldoen niet. De beelden van bedreiging en veronderstelde behoeften schieten tekort. Ze kunnen geen echte ruimte bewerkstelligen, ze voeden geen diepe nederigheid, ze inspireren niet tot oprechte kwetsbaarheid en ze slagen er niet in om tot daadwerkelijke betrokkenheid en verbinding op te roepen.

Handelen op grijs gebied

Als raadslid uitgeprocedeerde asielzoekers begeleiden

In azc's en vooral uitzetcentra kom je een heftige wereld tegen waar goed of fout moeilijk te definiëren is, waar verstand strijdt met emotie en waar recht conflicteert met barmhartigheid. In detentiecentra is dat vast nog veel erger, maar daar zitten de asielzoekers opgesloten en mogen bezoekers nauwelijks binnenkomen. Als je in een uitzetcentrum of detentiecentrum werkt, kun je maar het beste de regels volgen en je niet teveel inlaten met de bewoners. Als je wel betrokken zou raken bij het wel en wee van deze asielzoekers en hen wilt helpen, schep je alleen maar verwachtingen die je niet waar kunt maken, wat leidt tot teleurstelling bij alle betrokkenen. Als gemeenteraadslid en als christen wilde ik dit grijze gebied nader onderzoeken, om te voorkomen dat ik met mijn mening klaar zou staan zonder de situatie zelf te hebben ervaren. Maar ik wilde me niet zo laten meeslepen dat ik als een vluchtelingenknuffelaar de realiteit uit het oog zou verliezen.

Door Simone Kennedy-Doornbos

Optrekken met asielzoekers | Mijn betrokkenheid bij dit onderwerp begon toen ik voor mijn politieke werk een vluchteling interviewde over de manieren waarop hij tijdens zijn reis was opgevangen en behandeld. Na dat diepgaande gesprek bleek hij weer zoveel nachtmerries te krijgen dat hij uitviel op school en zijn gokverslaving niet langer in de hand had, en zodoende bijna uit zijn huis werd gezet. Natuurlijk voelde ik me verantwoordelijk. Ik had niet voorzien dat mijn vragen zijn trauma's deden herleven. Op zijn verzoek heb ik hem vervolgens vergezeld naar al zijn afspraken: met gemeente, wijkteam, schuldhulpverlener, huisarts, psycholoog, woningcorporatie, etc. Ik wist niet dat een vluchteling zijn week kon vullen met zoveel afspraken. Niemand zag het totale plaatje en eigenlijk stond hij moederziel alleen in deze samenleving.

In 2015 werd onze sporthal gevuld met vluchtelingen uit Syrië en Eritrea en zette ik de Facebookgroep 'Gastgezin Amersfoort' op, die uitgroeide tot een enorm netwerk in Amersfoort van inwoners die zich bekommerden om de nieuw ingekomen vluchtelingen, de oudkomers en de asielzoekers in het lokale uitzetcentrum.

In de sporthal had ik ruim honderd asielzoekers leren kennen, die ik jarenlang mocht volgen omdat iedereen die een verblijfsvergunning kreeg in Amersfoort een sociale huurwoning kreeg en degenen zonder verblijfsvergunning ook het contact behielden vanuit hun uitzetcentra. Vooral vluchtelingen, maar ook de zogenaamde gelukzoekers. Soms vroeg ik hen waarom ze waren gevlucht naar Nederland. Een Syriër vertelde me dat hij in Syrië drie huizen, vele auto's en connecties met de overheid had en in Nederland was gekomen om te relaxen. Maar later begreep ik dat hij aan alle kanten werd bedreigd en gedwongen werd partij te kiezen in het conflict, zodat hij vluchtte om niet verscheurd te worden. Nederland voelde als een land waar hij voor het eerst weer vrij kon ademen. Er zat vaak een enorme kloof tussen wat ze zeiden in hun gebrekkige Nederlands en wat ze bedoelden. Maar de IND heeft met deze groep naar mijn beleving geen grote fouten gemaakt.

Rol als raadslid | Maar wat doe je als gemeenteraadslid met de asielzoekers in het uitzetcentrum? Het is bevredigend om vluchtelingen te helpen die een verblijfsvergunning krijgen en graag willen integreren. Maar het is uitputtend en ontmoedigend om uitgedocumenteerde asielzoekers te helpen. Ik kreeg



PERSONALIA

Simone Kennedy-Doornbos is fractievoorzitter van de ChristenUnie in Amersfoort en in het dagelijks leven touroperator. Ze is getrouwd met een Amerikaan (James) en heeft negen jaar als migrant in de VS gewoond, waar ook hun drie kinderen zijn geboren. Na terugkeer in 2003 is ze twaalf jaar lid geweest van het curatorium van de mr. G. Groen van Prinstererstichting. Ze is nu penningmeester bij de Stichting LOS (Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt).

veel verzoeken om de burgemeester, de gemeenteraad, de landelijke Christen-Uniefractie of de staatssecretaris ervan te overtuigen om uitzettingen tegen te houden. Maar dat doe ik niet als ik de zaak niet ken. Dus ging ik op bezoek, vroeg ik toestemming om de IND-dossiers te mogen lezen en sprak ik met de vrijwilligers die eromheen stonden. Wat ik heel frustrerend vond, is dat ik meestal niet kon praten met Vluchtelingenwerk of de Dienst Terugkeer & Vertrek om hun kant van het verhaal te horen. Op basis van de informatie die wel tot mijn beschikking stond bepaalde ik mijn interventie.

Loop je als raadslid ook mee in een protestmars als alle regels goed zijn gevolgd? Rond de dreigende uitzetting van Lili en Howick heb ik dat wel gedaan, omdat ik vind dat kinderen die al zo lang in Nederland zijn niet uitgezet moeten worden. Toch had de moeder van Lili en Howick de waarheid verdraaid en de ene na de andere procedure aangespannen om uitzetting te voorkomen. Net als veel andere uitgeprocedeerde asielzoekers verkoos ze het leven in een AZC met goed onderwijs voor de kinderen boven het leven in een onveilig of onzeker land met slecht onderwijs. Ik kende ondertussen veel schrijnender gevallen, die ook zouden worden uitgezet, maar waar geen protestmars voor werd georganiseerd. Een aantal gezinnen werd ook daadwerkelijk uitgezet. Defence for Children had in een rapport laten zien dat gezinnen die onvrijwillig waren uitgezet in armoedige omstandigheden leefden in Armenië. In radio- en televisie-uitzendingen protesteerde ik tegen uitzetting, pleitte ik voor een kinderpardon, maar raadde ik

de betrokkenen aan om mee te werken aan vrijwillige terugkeer, zodat ze recht zouden hebben op geld, goederen in natura, huisvesting, beroepsopleiding en huiswerkondersteuning tijdens en na uitzetting – voorrechten die je verliest bij een gedwongen uitzetting. Maar de landelijke ophef over deze zaak leidde uiteindelijk toch tot een verblijfsvergunning voor deze kinderen, iets dat ze niet zouden hebben gekregen als ze mijn advies hadden gevolgd.

Rechtsstatelijkheid | Christen-politici bevinden zich dus in een moeilijke spagaat. Aan de ene kant wil je de rechtsstaat verdedigen en de wet hoog houden. Aan de andere kant wil je de menselijke kant van het verhaal niet uit het oog verliezen.

Volgens de wet kan niet iedereen die asiel aanvraagt ook daadwerkelijk een verblijfsvergunning krijgen. De IND heeft veel kennis en deskundigheid in huis en neemt meestal goede besluiten. Maar het apparaat werkt te traag en er gaat te veel tijd overheen voordat tot uitzetting kan worden overgegaan door wachttijden en juridische procedures. Daarnaast is het vaak niet mogelijk om de benodigde reisdocumenten te krijgen als de identiteit of nationaliteit niet met zekerheid kan worden vastgesteld. Ook willen veel asielzoekers niet meewerken aan het verkrijgen van de juiste documenten of frustreren zij uitzetting door onder te duiken of door een nieuwe procedure aan te spannen. Ten slotte werken te veel landen niet mee aan terugkeer, waardoor uitzetting niet altijd mogelijk is. Een uitzetting is onder deze omstandigheden dus niet goed wettelijk uit te voeren.

Medemenselijkheid | En dan de menselijke kant van het verhaal. In het uitzetcentrum en het detentiecentrum vervaagt het onderscheid tussen recht en onrecht en zijn er geen heldere politieke en morele keuzes te maken. Elk verhaal van een uitgeprocedeerde asielzoeker bevat verkeerde inschattingen, weggeslagen hoop, onrechtvaardige momenten, angst, verdriet en trauma's. In elk centrum waar mensen zonder rechten worden weggestopt ligt machtsmisbruik op de loer. Spanning, agressie, manipulatie en depressie vermeederen naarmate mensen hun hoop verliezen. Uitgeprocedeerde asielzoekers leven in een harde wereld.

Jezus zei in een gelijkenis in Mattheüs 25: "Ik verzeker jullie: alles wat jullie gedaan hebben voor een van de onaanzienlijksten van mijn broeders of zusters, dat hebben jullie voor mij gedaan." Als asielzoekers in deze situatie mensen ontmoeten die vriendelijk zijn en zich om hen bekommeren, denken ze engelen te zien. Maar de mooiste engel is natuurlijk diegene die de meeste hoop biedt. En daarin zijn we menselijke engelen, die soms de waarheid zelf ook niet willen zien en liever valse hoop geven. Uitgeprocedeerde asielzoekers hebben hoop nodig om te kunnen blijven leven, om op te staan en de dagelijkse dingen te doen. Als de persoon op wie jij je hoop had gevestigd zelf de hoop verliest, gaan ze naar iemand anders die nog wel hoop biedt. En als menselijke engelen kunnen we de toekomst ook niet voorspellen. Ik had geen hoop meer bij Lili en Howick en dat bleek later onterecht.

Na het kinderpardon | Uiteindelijk zal mijn aanpak ook na de uitvoering van het kinderpardon niet veel anders zijn, want het omgaan met uitgeprocedeerde asielzoekers blijft een grijs gebied. Allereerst zouden alle (bijna) uitgeprocedeerde asielzoekers de kans moeten krijgen om contact te leggen met Nederlanders. Hoe meer contacten, hoe meer hoop (hoop doet leven) en hoe kleiner de kans dat er machtsmisbruik plaatsvindt. Deze Nederlanders kunnen onrechtvaardige situaties aankaarten bij de lokale politiek. De politiek moet beide kanten van het verhaal willen horen, zowel de kant van de asielzoekers als van de IND (dossiers), Dienst Terugkeer en Vertrek en Vluchtelingenwerk. De asielzoekers zouden daar toestemming voor moeten geven. Tegen een onrechtvaardige uitzetting kan door de politiek protest worden aangetekend. Maar als uitzetting onvermijdelijk lijkt te zijn, moet tijdig de keus worden gemaakt om mee te werken aan vrijwillige uitzetting om de kansen op succes in dat land te vergroten. Dit lukt meestal alleen als alle vrijwilligers en organisaties elkaar opzoeken en onderling overleggen. Hopelijk heeft die asielzoeker onder tussen een klein netwerk opgebouwd binnen de Nederlandse samenleving, die hem of haar na terugkeer kan helpen om contact te houden, eventueel steun te verlenen en elkaar misschien zelfs over en weer te bezoeken.

Op deze manier kun je zowel de wet handhaven als menselijke steun verlenen. Maar het vereist veel van christenpolitici en Nederlandse vrijwilligers qua tijd, inzet en energie. Dat kun je niet van iedereen vragen.

Het migratiebeleid toekomstbestendig

We zagen met eigen ogen begin mei 2015 op het Italiaanse eiland Lampedusa een overvolle vissersboot aankomen vanuit Libië. Mensen met angstige blikken in de ogen. Die dagen arriveerden er in totaal circa 200 vluchtelingen per dag op de 'gateway to Europe', zoals het eiland wel werd genoemd. Die zomer beleefden Nederland en Europa een historische piek in de toestroom van het aantal asielzoekers. Ruim een miljoen mensen kwamen naar Europa. Toen we in februari van dit jaar naar Griekenland reisden, zagen we dat de kampen op Lesbos nog steeds overvol waren. Nog steeds was er sprake van mensonterende situaties, en sommigen wachten al twee jaar op de beoordeling of ze Europa in mogen. Ondanks dat de toestroom van migranten sterk is gedaald doordat sommige Europese landen hun grenzen sloten en vanwege strenge controle aan de Turkse grens (de Turkije-deal) is de vraag nog steeds relevant hoe nu te voorkomen dat door een gebrek aan controle onze gastvrijheid op het spel komt te staan. We schetsen een richting.

Door Joël Voordewind en Henk Valk



Ons dilemma | De ChristenUnie staat bekend als een partij die opkomt voor vluchtelingen. De partij benadrukt consequent rechtvaardigheid en barmhartigheid in de behandeling van vluchtelingen. Jezus roept ons immers op om zorg te dragen voor de vreemdeling. Abraham ontving drie vreemdelingen, wat zijn leven compleet veranderde. Jezus zelf was een vluchteling die met zijn ouders asiel kreeg in Egypte. De vreemdeling dient gastvrij ontvangen te worden, zoals het wetboek Leviticus het voorschrijft: ‘u zult de vreemdeling liefhebben als uzelf.’ We zetten ons dus op Bijbelse gronden ervoor in dat de vreemdeling, of zoals we het nu zeggen: vluchteling, menswaardig behandeld wordt met als volkenrechtelijk anker het VN-Vluchtelingenverdrag.

Heeft gastvrijheid dan geen grenzen? Welke verantwoordelijkheden hebben we persoonlijk, en welke heeft de overheid? Moet de overheid ook onbegrensd vreemdelingen gastvrij opnemen, zo vroeg ook Wouter Beekers zich dit in een eerder artikel af (NRC, 10 juni 2017). Migratie is niet nieuw. Het is van alle tijden en het heeft ons ook veel goeds gebracht. Maar een grootschalige en ongecontroleerde migratiestroom naar Europa kan ontwrichtend werken, niet alleen voor de ontvangende gemeenschappen, maar ook voor de samenleving van waaruit mensen vertrekken. Ook voor migranten persoonlijk kan migratie ontwortelend zijn. Wat de piek van 2015 zo bijzonder maakte, was het totale gebrek aan controle op wat er gebeurde.

De vraag is daarom: kunnen we beleidsvoorstellen maken om ongecontroleerde migratie te keren, zonder de waarden van waaruit wij politiek bedrijven los te laten? Hieronder doen we enkele voorstellen voor maatregelen om migratie beter te reguleren. Sommige punten maken al deel uit van het regeerakkoord van kabinet-Rutte III, andere punten zijn vervolgstappen met enkele nieuwe voorstellen. De maatregelen zijn in te delen op drie niveaus: buiten Europa, binnen Europa en binnen Nederland.

Migratieovereenkomsten | Vooraf zij gesteld dat de meeste vluchtelingen al worden opgevangen in de eigen regio (ruim tachtig procent). Tegelijk kunnen migratieovereenkomsten worden gesloten tussen de Europese Unie en derde landen. In het regeerakkoord is dit idee al opgenomen. Wij denken dat zulke overeenkomsten inderdaad een middel kunnen zijn om ongecontroleerde migratiestromen te beheersen, mits ze aan strenge mensenrechtenvoorwaarden voldoen (geen terugkeer naar onveilige landen, adequate asielpcedure, toegang tot juridische



PERSONALIA

Joël Voordewind is sinds 2006 Tweede Kamerlid voor de ChristenUnie en woordvoerder Buitenlandse Zaken, Asiel en Migratie. Hij is getrouwd en heeft twee volwassen kinderen en één kleinkind.

Henk Valk is bestuurskundige en beleidsmedewerker Buitenlandse Zaken, Asiel en Migratie bij de Tweede Kamerfractie van de ChristenUnie.

ondersteuning, recht op opvang).

Op dit moment is er echter nog geen enkel ander land behalve Turkije bereid gevonden om zelfs maar over een migratieovereenkomst te praten en zelfs de uitvoering van de Turkijedeal schiet ernstig te kort doordat de hervesting niet op gang komt (nog maar vijf procent) en vluchtelingen gedwongen worden teruggestuurd naar Syrië. Het blijft echter van belang dit gesprek aan te gaan. De bedoeling van zo'n overeenkomst is dat migranten in zo'n derde land opvang krijgen en daar ook asiel kunnen aanvragen. Als daar na een procedure, bij voorkeur in nauwe samenwerking met de UNHCR, geoordeeld wordt dat iemand inderdaad bescherming nodig heeft, wordt hij daar opgevangen.

Een deel van deze erkende vluchtelingen zal vervolgens in aanmerking kunnen komen voor hervestiging naar Europa. Daartoe moeten de EU-lidstaten wel bereid zijn, inclusief Nederland, om de hervestingquota's substantieel te verhogen. Diegenen die niet erkend worden, krijgen daar geen opvang en zullen in principe moeten terugkeren. Iedereen die van daaruit doorreist over zee naar Europa zal niet meer toegelaten worden tot de asielprocedure. Er zal alleen nog een beperkte individuele toets zijn, zoals ook is opgenomen in het regeerakkoord.

Om zulke migratieovereenkomsten tot stand te kunnen brengen zijn structurele investeringen in politieke en economische samenwerking met die landen vereist, door middel van ontwikkelingssamenwerking in aanvulling op noodhulp. Vluchtelingen die niet voor hervestiging in aanmerking komen, moeten in deze derde landen een reëel perspectief op een bestaan hebben. Een

belangrijk onderdeel daarvan is de toegang tot (beroeps)onderwijs en kansen op werk. Symbolische bijdragen zullen dat niet kunnen helpen bewerkstelligen. Die structurele investeringen zullen daarom echt iets moeten voorstellen. Het omhoogbrengen van het budget voor hulp naar 0,7% van het BNP is daarom geen luxe, eerder noodzaak.

Selectiecriteria | Bij de selectie van die mensen die in aanmerking komen voor hervestiging in Europa moet kwetsbaarheid het criterium zijn: mensen afkomstig uit groepen die ook in de regio onvoldoende veiligheid kunnen vinden, zouden als eerste in aanmerking moeten komen voor opvang in Europa. Te denken valt daarbij aan christenen en andere (religieuze) minderheden. Vluchtelingen uit de christelijke minderheden in het Midden-Oosten kunnen soms niet in de opvangkampen terecht, omdat zelfs daar het voor hen niet veilig is. Ook lhbt'i's vormen zo'n kwetsbare groep. De UNHCR-criteria voor kwetsbare groepen zouden met deze twee groepen moeten worden uitgebreid. De beperkte toets zoals hiervoor beschreven dient er bij uitstek toe om te beoordelen of we te maken hebben met deze dergelijke kwetsbare groepen.

Het fenomeen van de bootjes die de Middellandse Zee oversteken is opgekomen nadat alle andere manieren om Europa al dan niet legaal te bereiken zo goed als onmogelijk gemaakt zijn. Als we niet willen dat mensen met deze bootjes de zee oversteken, zullen we mensen dus een mogelijkheid moeten geven al eerder en op een legale manier asiel aan te vragen. Tot het mogelijk zal blijken migratieovereenkomsten met derde landen

te sluiten, moeten we een alternatieve manier overwegen om de beoordeling van asielaanvragen al buiten Europa te laten plaatsvinden, en niet pas na een levensgevaarlijke en illegale overtocht.

Het alternatief zou kunnen zijn om het netwerk van diplomatieke posten in te gaan zetten als vooruitgeschoven aanmeldcentra. Het moet mogelijk worden dat mensen asiel kunnen aanvragen bij de Nederlandse ambassades of consulaten, en het liefst ook bij die van andere lidstaten van de Europese Unie. Dat moet wat ons betreft zelfs de enige mogelijkheid worden. Nu is het juist expliciet niet mogelijk om asiel aan te vragen bij ambassades of consulaten. Het zou beter zijn dit om te draaien: asielaanvragen in Europa doe je bij de Europese vertegenwoordigingen of een speciaal EU-loket in het land van herkomst of een land van eerste ontvangst (mits de procedure voldoet aan internationale standaarden) en in principe niet meer in Europa zelf.

Stappen op korte termijn | Bovenstaande maatregelen zijn niet op korte termijn te realiseren. Er kunnen echter nu ook al andere maatregelen genomen worden. Om echt een keer te brengen in de huidige situatie van ongecontroleerde migratiestromen, is het misschien wel nodig om te stoppen met het in behandeling nemen van asielaanvragen van mensen die zich in Nederland melden. Zij komen immers per definitie via België of Duitsland, of via een vliegveld binnen, en hadden in die veilige landen of op het vliegveld asiel aan kunnen vragen. Dit is het principe van het Dublin-verdrag, alleen draaien we de bewijslast om. Het

is niet langer nodig dat iemand een vingerafdruk in het Eurodac-systeem heeft staan om aan te tonen dat hij of zij al elders geregistreerd is; we kunnen ervan uitgaan dat ze door een ander, veilig land gereisd zijn en zij hadden dus daar asiel aan kunnen vragen. Deze mensen komen in de korte procedure terecht (waarin alleen bepaalde categorieën van de meest kwetsbare vluchtelingen toegelaten worden). De uitkomst daarvan mogen ze niet in Nederland afwachten, maar in de zojuist al even genoemde EU-opvangcentra, mits ook hier een adequate asielprocedure en opvang gegarandeerd is.

Daartoe moeten landen van eerste aankomst in de EU – dat zijn nu vooral Italië en Griekenland – structureel worden bijgestaan door een evenredig deel van hun last over te nemen, niet alleen bij een buitenproportionele instroom, zoals nu de Nederlandse inzet is, maar altijd. Een aanzienlijk aantal EU-lidstaten wil dit niet, maar we moeten niet wachten tot hier overeenstemming over is, maar hier nu al met een groep van bereidwillige landen werk van maken. De kansrijken van de instroom in de landen van eerste aankomst moeten na een korte procedure zo snel als mogelijk herverdeeld worden over de deelnemende landen. Dit betekent dat asielzoekers alleen nog maar in de gewone Nederlandse procedure terecht komen als zij overgenomen zijn uit Griekenland, Italië of een land waar asielzoekers aan land komen.

Verder moet de kwaliteit van de opvang voldoen aan de afgesproken Europese normen. In de landen van eerste aankomst in de EU zullen speciale opvangcentra moeten komen, van waaruit de eerste selectie plaatsvindt van kansrijken en van waaruit deze mensen herverdeeld

worden over de andere Europese landen. We hebben ze in een eerder asieldebat al 'hot spots plus' genoemd. Van deze landen moet ook geëist worden dat de kwaliteit van de opvang in deze centra en in hun reguliere asielopvang echt voldoet aan de afgesproken normen. Dat is nu niet het geval. Er lijkt nu zelfs een soort prikkel te zijn om de kwaliteit van de opvang slecht te houden, zodat migranten doormigreren naar het noorden van Europa. Die prikkel moet weggenomen worden. Dat kan als we de afspraken over herverdeling afhankelijk maken van het voldoen aan die kwaliteitsnormen. Griekenland en Italië worden daadwerkelijk ontlast als het niveau van hun asielopvang op orde is.

Binnen Nederland | Uiteindelijk zullen in deze plannen alleen nog mensen in de Nederlandse procedure opgenomen worden die via herverdeling vanuit de landen van eerste aankomst hier gekomen zijn. Er is veel kritiek op de lengte van die procedure, maar slechts weinig aandacht voor de inhoudelijke kant ervan. De asieldossiers die wij in de loop der jaren te zien hebben gekregen, brengen ons tot de overtuiging dat mensen in nogal wat gevallen geen recht wordt gedaan.

Wij stellen daarom voor dat de inhoudelijke beoordeling van asiolverzoeken niet meer door de IND gedaan wordt, maar door een aparte, onafhankelijke organisatie. Nu is het zo dat de IND zowel verantwoordelijk is voor de uitvoering van het Nederlandse restrictieve vreemdelingenbeleid als voor de beoordeling van asiolverzoeken van mensen die een beroep doen op bescherming door Nederland. Dit is een spanningsveld dat opgelost

kan worden door de beoordeling van die asiolverzoeken elders te beleggen. Een objectieve en zorgvuldig afgewogen beoordeling van het asiolverzoek behoort tot de kern van een menswaardig en effectief migratiebeleid.

Bij het verder doorlopen van de asielprocedure van kansrijke asiellozoekers verdient kleinschalige opvang de voorkeur. Zoals gemeenten nu al de plicht hebben evenredig naar hun bevolkingsaantal statushouders te huisvesten, zo zou ook de eerste opvang in de procedure evenredig over de Nederlandse gemeenten verdeeld moeten worden.

Naast deze migratiestromen zou er ook meer gebruik gemaakt kunnen worden van werkvergunningen voor beroepen waar in Nederland veel vacatures voor zijn en in het thuisland juist hoge werkloosheid. Ook kunnen studievisa uitgebreid worden.

Dak repareren | Kunnen we de bescherming en rechten van vluchtelingen overeind houden, gastvrij blijven en tegelijk onze samenlevingen behoeden voor ongecontroleerde migratie? Wij denken dat het mogelijk is, en zijn ervan overtuigd dat bovengenoemde ideeën eraan kunnen bijdragen dit tot stand te brengen. Het is tijd om nu stappen te zetten. De instroom is op dit moment relatief beperkt. Laten we daarom het dak repareren voordat het weer gaat regenen. Anders zal de ongecontroleerde stroom migranten aanhouden, zullen mensen blijven verdrinken en zullen mensensmokkelaars doorgaan met het uitbuiten van migranten en vluchtelingen.

Christenmigranten en de ChristenUnie

Verwachtingen, kansen en uitdagingen

Volgens het SCP-rapport 'Christenen in Nederland' (december 2018) zijn er inmiddels zo'n duizend zogenaamde migrantenkerken en circa een miljoen migrantenchristenen in Nederland. Deze gemeenschappen leven verspreid over het hele land, met name in de middelgrote en grotere steden, en vormen een etnisch en cultureel zeer divers geheel. Wat betekent de aanwezigheid van deze christenen vanuit de hele wereld voor de ChristenUnie? Met het project 'Christelijk politiek denken wereldwijd' dat in maart 2018 is gestart, werkt het Wetenschappelijk Instituut aan een publicatie rondom deze vraag. Centraal staat het verkrijgen van meer inzicht in ontwikkelingen in het politiek-maatschappelijk denken en handelen onder christenen wereldwijd en christenmigranten in Nederland. In dit artikel geef ik alvast een preview van de feedback die christenmigranten in Nederland de ChristenUnie geven, en wat wij daaruit kunnen leren om op lokaal niveau in de praktijk aan de slag te gaan om een relatie met deze gemeenschappen op te bouwen.

Door MadeLon Grant

Hoe kan de ChristenUnie beter aansluiting vinden bij migrantenchristenen in Nederland? Wat verwachten zij van de politiek en welke onderwerpen vinden zij belangrijk? Helemaal nieuw voor de partij is deze thematiek niet. In het verleden heeft er o.a. een Werkgroep Inclusief bestaan, en verschillende lokale afdelingen hebben in de praktijk ervaringen opgedaan. Een systematische, integrale aanpak van het thema ontbreekt echter, en de relatie tussen de ChristenUnie en christelijke migrantengemeenschappen lijkt in de praktijk sterk afhankelijk te zijn van affiniteit van individuen en experimentele initiatieven. Ten behoeve van het project 'Wereldwijd' zijn tien politiek en religieus leiders vanuit christelijke migrantengemeenschappen in Nederland geïnterviewd. Hun achtergronden zijn divers: kerkelijk gezien zijn ze katholiek, orthodox, en protestants; ze zijn actief in het CDA, de PvdA, de CU of laten dat liever in het midden; ze hebben wortels in vier continenten wereldwijd. Ondanks deze diversiteit zijn hun stemmen behoorlijk eensgezind. Er blijkt veel goodwill te zijn om het gesprek met elkaar aan te gaan.



PERSONALIA

Madelon Grant is als projectonderzoeker betrokken bij het project Wereldwijd van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie. Van 2010 tot 2018 was zij werkzaam als directeur van SKIN-Rotterdam, een koepelorganisatie van en voor internationale kerken en migrantenkerken.

Geen goede benaming | Om te beginnen is het goed om op te merken dat de term 'migrantkerken' met terughoudendheid moet worden gebruikt. Veel kerken geven de voorkeur aan de term 'internationale kerken'. Zij willen niet als migrant worden gezien, omdat dat de lading heeft van 'iemand die hier eigenlijk niet hoort'. Men ziet zichzelf als Nederlander, als christen, en als kerken die onderdeel uitmaken van de wereldwijde Kerk. In contact is het van belang om hier op te letten. Laten we herkenning zoeken als broeders en zusters in ons geloof: ook al zijn we verschillend, we zijn familie. Eenheid in diversiteit is een belangrijk fundament, en het past niet als één bepaalde manier van christen-zijn als norm wordt gehanteerd. Veelkleurigheid in het lichaam van Christus is een bijbels principe. De identiteit van een persoon wordt beïnvloed door allerlei elementen: een eventuele oorspronkelijke cultuur, het christelijk geloof, de Nederlandse cultuur, maar ook geslacht, leeftijd, familierelaties, opleiding en beroep, politieke opvattingen, stad/platteland, etc.. Per individu kan de combinatie van deze elementen resulteren in een andere mix. Geef ieder mens de vrijheid om zichzelf te identificeren: sommigen zien zich als vertegenwoordiger van een bepaalde (sub)groep, anderen absoluut niet.

Relevante onderwerpen | Om tot een goed gesprek tussen vertegenwoordigers van de ChristenUnie en de internationale kerken te komen, helpt het om te weten welke onderwerpen voor hen van belang zijn. Uit de interviews blijkt duidelijk wat de verwachtingen zijn die men heeft van de ChristenUnie:

1. Bestrijd armoede en andere sociaal-economische problematiek, heb oog voor het ‘genoeg’, en toon compassie met kwetsbare medemensen (in het bijzonder ongedocumenteerden). Behandel mensen niet superieur of inferieur, door ze te betuttelen of kleineren, maar stel ze in staat om bij te dragen met hun talenten.
2. Laat je niet te veel (af)leiden door economische en materiële argumenten; leiderschap heeft ook een belangrijke morele component.
3. Houd de blik gericht op het algemeen belang en de langere termijn, wees authentiek, en laat je niet meeslepen door de waan van de dag: ‘Ik vind dat de politiek niet zo paniekerig moet reageren op alles wat er gebeurt in de samenleving, maar heel duidelijk moet aangeven: dit land is van ons allemaal. Het gaat om saamhorigheid; met je afzetten tegen bepaalde groepen bereik je niets’.
4. Vergeet niet dat het internationale beleid van Nederland wereldwijd een getuigenis achterlaat in de landen van herkomst van christenmigranten, zoals het koloniale verleden en oorlogen en handelspraktijken in het heden. Let heel goed op met wie je wel of niet wenst samen te werken, en wat het effect van ons beleid is op christelijke gemeenschappen wereldwijd.
5. Vergeet je christelijke identiteit niet,

ga er zorgzaam en authentiek mee om, laat zien waar je voor staat (bijvoorbeeld ook als het gaat om medisch-ethische vraagstukken). De ChristenUnie moet een unie van christenen voor heel Nederland zijn. Besef dat Nederland wellicht een land met een christelijke identiteit is, maar het christendom zeker niet exclusief Nederlands is. Racisme en discriminatie mogen daarom niet getolereerd worden.

6. Tot slot vraagt men om erkenning van de rol die christenmigranten kunnen spelen als steunpilaren en bondgenoten in het behoud van deze christelijke identiteit van Nederland: ‘Let goed op de christenen die je rugdekking geven en distantieer jezelf van bepaalde uitspraken. Wij kijken op naar de ChristenUnie, broeders en zusters die macht hebben. Nederland is historisch gezien een unie, een vereniging van provincies. Nu is de uitdaging om migranten in die vereniging mee op te nemen, zodat we aan vrede werken’. Uit allerlei onderzoek blijkt dat de internationale kerken in Nederland een belangrijke maatschappelijke bijdrage leveren. Dergelijk onderzoek (vaak geïnitieerd door de overheid) stimuleert kerken om zich erkend te voelen als waardevolle partner in de samenleving, en prikkelt hen om met zelfvertrouwen naar buiten te treden.

Binnen gemeenschappen zijn kerkelijk leiders belangrijke partners voor de politiek in de inzet voor een gezonde gemeenschap. Door hun invloedrijke positie kunnen zij verantwoord burgerschap bij mensen aanmoedigen en ongewenst gedrag ontmoedigen.

“Facilitering betekent ook het zoeken naar lokale oplossingen voor de huisvestingsproblemen waar veel internationale kerken al decennialang mee kampen”

Zij kunnen dit soms beter dan de overheid, omdat die wegens gewenste ‘neutraliteit’, ontbrekende kennis van het religieuze en culturele referentiekader, en algemeen wantrouwen jegens de overheid vaak minder makkelijk bij mensen binnenkomt. Kerkelijk leiders daarentegen kunnen vanuit hun religieuze en culturele achtergrond, met behulp van argumenten die betekenisvol zijn voor de mensen waar ze mee werken, en dankzij hun gezagspositie in en vertrouwensrelatie met de gemeenschap, mensen motiveren tot gedragsverandering. De ChristenUnie zou waar mogelijk christelijke migrantengemeenschappen moeten faciliteren in hun kerk-zijn en maatschappelijke inzet. Facilitering betekent ook het zoeken naar lokale oplossingen voor de huisvestingsproblemen waar veel internationale kerken al decennialang mee kampen.

Aanknopingspunten voor politieke participatie | Wat is nodig om de politieke participatie vanuit de christelijke migrantengemeenschappen te vergroten?

Uit de interviews komen praktische suggesties voor de ChristenUnie:

1. Allereerst is *bewustwording* nodig van het belang om – ook als christen – politiek te participeren. Dat kan door te gaan stemmen, door gesprekspartner van de politiek te zijn, of door zelf actief te worden voor een partij. Hoewel deze taak primair bij de gemeenschappen zelf ligt, hebben persoonlijke ontmoetingen met inspirerende christelijke politici velen de ogen doen openen.
2. Als men overtuigd is van het belang om te participeren, wordt men geconfronteerd met allerlei *keuzemogelijkheden*: welke partijen zijn er, waar staan ze voor, hoe werkt het politieke systeem, en hoe kun je daar vanuit het christelijk geloof naar kijken? In verschillende

lokale afdelingen van de ChristenUnie wordt al geëxperimenteerd met cursussen om mensen hierin te begeleiden.

3. *Doorontwikkeling* van betrokkenheid. Stel dat iemand heeft gekozen voor de ChristenUnie: wat zijn binnen de partij dan de mogelijkheden? Er is grote onbekendheid over het opleidingsaanbod (het Fellowsprogramma, etc.), en de communicatiekanalen van de ChristenUnie bereiken deze gemeenschappen slechts zeer beperkt.
4. *Ondersteuning* bij het leren van de ongeschreven regels van het politieke spel. Historisch gezien lijkt Nederland plat qua hiërarchie, maar er zijn allerlei impliciete machtsverschillen en onuitgesproken normen en waarden. Deze onzichtbare spelregels moeten expliciet worden gemaakt.
5. Op landelijk niveau is het van belang om *best practices* van verschillende lokale afdelingen uit te wisselen, adequate ondersteuning te bieden aan dergelijke initiatieven, en andere afdelingen te stimuleren om vergelijkbare initiatieven te ontplooiën.
6. Tot slot is er behoefte aan *rolmodellen*, mensen met een biculturele achtergrond die bij de ChristenUnie actief zijn. Zij kunnen anderen inspireren, laten zien dat politieke participatie bij de ChristenUnie een reële optie is voor christenen met een andere culturele achtergrond, en zo het gevoel van ownership stimuleren. Deze biculturele leden staan overigens vaak onder behoorlijke druk: ze doorbreken verwachtingen van hun gemeenschap of staan onder druk daarvan, en binnen de grotendeels autochtone ChristenUnie moeten ze zich ook nog invechten. Eenzaamheid ligt dan op de loer. Laten

we een partij zijn waarin we talenten een kans geven en de ondersteuning bieden die zij nodig hebben, ook als ons dat iets kost!

Openheid en wantrouwen | Uit de interviews blijkt dat men prijs stelt op contact met de ChristenUnie. Er is meestal *goodwill* en openheid om het gesprek met elkaar aan te gaan. Tegelijkertijd is er ambivalentie en wantrouwen. Men vertrouwt de overheid en politici niet helemaal, en vreest voor een dubbele agenda waarin ze alleen maar gebruikt worden voor het eigenbelang van een politieke partij. Dit wantrouwen is wellicht mede gebaseerd op hun ervaringen in het land van herkomst, maar wordt zeker ook bevestigd door het gedrag van de Nederlandse overheid en politici: 'Voorgangers hebben bepaalde ideeën over partijen, vooral van christelijke partijen. Als er verkiezingen zijn, komen die partijen ineens langs. Ik ken ook voorgangers die om deze reden bijvoorbeeld PvdA stemmen. Christelijke partijen komen ons opzoeken wanneer er verkiezingen zijn, maar de rest van de tijd horen we niets van ze. Er is een soort wantrouwen'.

Men zoekt naar een gelijkwaardige, wederkerige, eerlijke en betrouwbare relatie met de politiek, waarin beloftes worden nagekomen. Zo'n relatie moet in eerste instantie niet gericht zijn op het belang van de partij, maar op de vraag hoe we een betere wereld creëren met elkaar. Dit vraagt om a) een duidelijke keuze om juist buiten verkiezingstijd te investeren in contacten, b) een open agenda waarin de internationale kerken mede de agenda mogen bepalen en c) een inhoudelijk gesprek waarin er geluisterd wordt naar

deze gemeenschappen en ze serieus worden genomen ('Komen er nog mensen die het met ons niet alleen over nasi goreng en folklore gaan praten, maar ook eens vragen hoe we nou eigenlijk geloven?').

Gelijkwaardigheid wil niet zeggen dat er geen onderscheid mag worden gemaakt. Gedifferentieerd beleid is nodig, rolmodellen zijn belangrijk, en verschillende doelgroepen kunnen een verschillende aanpak nodig hebben. Die aanpak moet vervolgens mensen wel als gelijkwaardig behandelen. Beschouw mensen niet vanuit hun beperkingen, maar vanuit hun mogelijkheden; zie de potentie in de ander en help die vruchtbaar te maken en tot bloei te laten komen.

De relatie tussen de ChristenUnie en christelijke gemeenschappen met een migratieachtergrond kun je opbouwen door met elkaar in gesprek te zijn, samen te leven in *ups and downs*, en samen dingen te doen voor de lokale samenleving. Elkaars levensverhalen te vertellen en kwetsbaarheden te delen. In het huidige maatschappelijke klimaat heerst veel verdeeldheid, en het is van belang hier weerstand aan te bieden om te voorkomen dat dit leidt tot verwijdering tussen christenen onderling. Om de dialoog met elkaar vruchtbaar te maken, moet echter wel ruimte zijn voor een open, realistisch gesprek, waarin ook ongemak een plaats mag krijgen.

Onder christenmigranten zijn voldoende ervaringen van hoe politiek beleid mensen kan beschadigen. Zij zullen politici op bepaalde punten een spiegel voor houden die pijnlijk en leerzaam tegelijkertijd is. Laat daar ook ruimte voor: 'Het is nodig om een eerlijk gesprek met elkaar te voeren. Je kunt wel met westerse normen en waarden naar andere landen

gaan, en die landen bekritisieren voor alles wat ze fout doen. Maar wanneer iemand met een niet-westerse achtergrond bijvoorbeeld Sinterklaas gaat bekritisieren, dan wordt dat niet geaccepteerd. Zo kun je niet met elkaar omgaan! Dit is Nederland. Ik ben blij met Nederland. Dit is eigenlijk mijn land. Maar ik wil ook de mogelijkheid hebben om a) te vertellen dat dit mijn land is en b) mijn land op een constructieve manier te kunnen bekritisieren. Maar helaas, ik ben hier nu al 38 jaar, en nog iedere dag moet ik uitleggen waar ik vandaan kom. Ik word er soms zo moe van'.

Tot slot | Autochtone Nederlanders ervaren soms ook gevoelens van verlies. Wereldwijd hebben maatschappelijke veranderingen de afgelopen decennia in zo'n hoog tempo plaatsgevonden dat veel mensen het met moeite bij kunnen houden. In een vertrouwensrelatie is als het goed is ruimte om hierover eerlijk met elkaar te spreken. 'Ik kan me voorstellen, je woont in een blanke wijk, en ineens komt er een hele groep buitenlanders en die komen daar wonen. Ik kan mij als socioloog voorstellen dat de mensen die daar wonen zich ongemakkelijk voelen. Maar dat ongemak moet bespreekbaar worden. Wat doe je ermee? Hoe ga je er mee om? En kun je er over spreken met elkaar? Dat ontbreekt vaak'. De manier waarop ChristenUnie-leden bouwen aan relaties met hun netwerken in de samenleving, kan bijdragen aan het vertrouwen dat burgers hebben in de politiek en in elkaar. Goede gesprekken over onderwerpen die ons allemaal aan het hart gaan, kunnen helend werken. Dat is moreel leiderschap in actie.

Verdiepen.



Migratie. Elementaire deeltjes 63 | Han Entzinger
Amsterdam: Amsterdam University Press, 2018

Er zijn weinig onderwerpen die al zo lang het maatschappelijk debat domineren als migratie. In dit Elementaire Deeltje beschrijft Han Entzinger op een toegankelijke manier heden en verleden van de (internationale) migratie. Waarom migreren mensen? Wat is het belang van grenzen? Hoe kan migratiebeleid het meest effectief zijn? Entzinger gaat in op de belangrijkste migratietheorieën en staat stil bij de hedendaagse problematiek van vluchtelingen en de specifieke situatie in zowel Nederland als België.



Regie over migratie. Naar een strategische agenda
Leo Lucassen, Paul Scheffer, Ernst Hirsch Ballin
Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2018

Deze bundel is geschreven ter voorbereiding op een debatreeks die de WRR organiseert voor beleidsmakers en bestuurders. Centraal staat de vraag of het huidige migratiebeleid aanpassing behoeft in het licht van hedendaagse migratiebewegingen. Dit essay gaat over formele en informele vormen van uitsluiting van arbeidsparticipatie. Ook zoomt het essay in op structurele oorzaken van migratie.



Arbeidsmigranten: te weinig huisvesting voor te veel werk
KRO-NCRV, https://www.npostart.nl/de-monitor/14-04-2019/KN_1705621
Uitzending 14 april 2019 | 26 minuten

Werkgevers hebben Oost-Europese arbeidsmigranten nodig. Dat is goed voor onze economie. Gemeenten beloven genoeg woningen, maar er is verzet van omwonenden. Kunnen de gemeenten hun belofte houden? Hoe gaan gemeenten om met het verzet daartegen? Een reportage over hoe gemeenten worstelen met 'Polenhotels'.



De vrijheid van de grens | Paul Scheffer
Amsterdam: De Bezige Bij, 2016

Paul Scheffer is bekend van zijn kritiek op de multiculturele samenleving en zijn beroemde boek *Het land van aankomst* uit 2007. In dit essay pakt hij de thematiek van migratie en integratie opnieuw op. De vluchtelingencrisis laat onze verlegenheid met grenzen beter dan ooit zien. Wie zijn wij, wereldburgers, om anderen de toegang tot ons grondgebied te ontzeggen? 'Kunnen we, in het besef dat grenzen vrijheid mogelijk maken, op een duurzame manier de kring verruimen van mensen met wie we ons vereenzelvigen?'



Figuren van de gastvrijheid. Naar een filosofie van de concrete herbergzaamheid
Jacques De Visscher
Utrecht: uitgeverij Klement, 2017

In dit boek reflecteert de auteur vanuit filosofie, literatuur en kunst op het fenomeen van gastvrijheid. Wat betekent het nu om gastvrij te zijn? Wat is 'herbergzaamheid'? 'De strekking van dit boek is eenvoudig: de mens onthaalt zijn medemens om hem gastvrij te ontvangen en hem levenslang herbergzaamheid te verlenen.'

Boeken.

50 Politiek als kwestie van identiteit?

Recensie: *Identiteit*

52 Eenzaamheid tussen verlies en leegte

Recensie: *Eenzaam*

54 Aan de hysterie voorbij

Recensie: *Hysterie*

Politiek als kwestie van identiteit?

Door dr. Kars Veling, oud-politicus namens de ChristenUnie en voormalig directeur van ProDemos



Francis Fukuyama
*Identiteit: waardigheid,
ressentiment en identiteitspolitiek*
Amsterdam: Atlas Contact, 2019
268 pagina's

De Amerikaanse politicoloog en filosoof Francis Fukuyama schreef een boek over de betekenis van identiteit in de politiek. Hij werd daartoe, naar eigen zeggen, getriggerd door de verkiezing van Donald Trump tot president van de VS en door de pro-brexit referendum-uitslag in het Verenigd Koninkrijk. Deze gebeurtenissen zijn niet verklaarbaar vanuit de klassieke strijd tussen links en rechts. Wat daar namelijk gebeurt is dat mensen erkenning vragen van hun identiteit, tegenover de elite, die hen heeft verraden.

Met deze constatering staat Fukuyama natuurlijk niet alleen. Wat hij echter toevoegt is een poging een omvattend historisch kader te vinden voor wat we in onze tijd meemaken. Zo kennen we Fukuyama. Hij schreef een geruchtmakend boek over 'het einde van de geschiedenis', waarin hij de moderne liberale democratie duidde als de vervulling van de geschiedenis, zoals de filosoof Hegel die al voorzag. De mensheid zou door de combinatie van democratie en vrije markt de historische vervreemding van zichzelf, de spanning tussen heer en slaaf, overwinnen.

Fukuyama komt daar nu op terug. Hij heeft destijds ook al gezegd dat het in de liberale democratie niet alleen gaat om calculerende burgers: mensen worden niet alleen gedreven door rationele, economische motieven. Zij willen gezien worden. Dat is te weinig beseft, waardoor democratieën nu te kampen hebben met reacties van identiteitspolitiek.

Ik heb veel waardering voor Fukuyama's werk. Met name in het omvangrijke *The Origins of Political Order* toont hij zijn meesterschap. Op overtuigende wijze presenteert hij onderzoeksresultaten als basis voor brede hypothesen over de aard van macht, recht en democratie. Op het eerste gezicht lijkt zijn boek over identiteit iets vergelijkbaars te bieden. Maar daarop valt toch wel wat af te dingen.

Fukuyama typeert identiteit als het "ware innerlijke zelf", dat de basis is van menselijke waardigheid en dat daarom van de buitenwereld erkenning vraagt (p26/27). Hij laat zien dat de strijd om erkenning van wat mensen zien als hun onvervreemdbare identiteit belangrijk is in de politieke geschiedenis, zeker in de moderne tijd. Mensen willen gezien worden. Daar ging het om in de Franse Revolutie, evenals later in de strijd voor een gelijkwaardige positie van gemarginaliseerde groepen, van zwarte mensen, van vrouwen, enzovoort. Er is dus niets mis met identiteitspolitiek, vindt Fukuyama.

Ik voeg daaraan toe dat christelijke politieke bewegingen ook kenmerken van identiteitspolitiek hebben. De Nederlandse geschiedenis van politieke partijen en de daaraan verbonden verzuiling maakt dat duidelijk. Ook de Christen-Unie staat in de traditie van de opkomst van de 'kleine luyden' onder leiding van Abraham Kuyper. Maar als politiek altijd

meer of minder draait om identiteit (misschien wel de hele geschiedenis door) dan verklaart dit begrip niet de opkomst van moderne vormen van identiteitspolitiek die de democratie onder druk zetten. Fukuyama relateert dan ook zijn eigen typering van identiteit als authentiek innerlijk. "De meeste mensen hebben geen oneindig diepe eigen persoonlijkheid" (p80). Maar hier beginnen spannende vragen, die zich niet laten beantwoorden vanuit het abstracte idee van identiteit.

Wat identiteitspolitiek dubieus maakt is het absolute karakter ervan. Als mensen politieke leiders volgen die beloven te zullen strijden voor de superioriteit van hun identiteit, raakt de politiek gepolariseerd en wordt de democratie bedreigd. Identiteit is niet iets van het 'authentieke' innerlijk alleen, maar krijgt ook vorm in de verschillende sociale verbanden waarin zij leven. Miskennis van iemands identiteit kan pijnlijk zijn. Maar het is gevaarlijk om van het ontwikkelen van de eigen identiteit en het verdedigen ervan automatisch een politieke strijd te maken.

Deze notie van een identiteit is complexer dan die van Fukuyama. Ik ben daarom ook sceptisch over de remedie die Fukuyama schetst. Hij pleit voor nieuwe vormen van nationale identiteit. We moeten volgens hem niet terug verlangen naar oude religieuze of etnische zekerheden. Maar ook moderne naties hebben – zoals hij zegt – een 'credaal' karakter: ze hebben een basis in een overtuiging.

Volgens mij moeten we die kant niet op. Laten mensen en gemeenschappen hun identiteit koesteren en ontwikkelen, en zich van daaruit ook inzetten voor de publieke zaak. Identiteit is een verhaal met meerdere lagen. Dat is minder overzichtelijk, maar biedt wel ruimte.

Eenzaamheid tussen verlies en leegte

Door Rachel Streefland-Driesprong, orthopedagoog en voorzitter van de ChristenUniefractie in Utrecht



Nels Fahner
*Eenzaam. Een zoektocht
naar betekenis, oorzaken
en oplossingen*
Utrecht: KokBoekencentrum, 2019
208 pagina's

Ooit vertelde de Utrechtse straatpastor Bart over zijn werk in de stad onder daken thuislozen. Hij was dit gaan doen nadat hij met pensioen was gegaan. Hij had nog genoeg te geven aan mensen die in het leven afslagen hadden gemist, of bij wie het minder fortuinlijk was gegaan. Hij vertelde: 'sommige mensen hebben echt niemand. Ik probeer nabij te zijn'. Het raakte me. Mensen die eenzaamheid van anderen zien en van betekenis willen zijn.

Als eenzaamheid ter sprake komt dan roept dat toch vooral somberheid op. Eenzaamheid treft soms jongeren, mensen die te maken hebben met verlies, migranten, ouderen. Het is een taai probleem. Als fractie van de ChristenUnie Utrecht pleiten we er al jaren voor om het thema eenzaamheid achter de voordeur vandaan te halen en op de politieke agenda te zetten. Met succes, gelukkig maar. Want ook in de zo op het oog voortvarende stad met veel 'succesvolle' mensen, geven inwoners volgens de laatste Gezondheidsspeiling aan dat 42% vanaf 19 jaar wel eens eenzaam is en waarvan 11% ernstig eenzaam. Het aantal 'ernstig eenzame Utrechters' stijgt.

Bij het lezen van het boek *Eenzaam* van Nels Fahner (1985) trof mij het gegeven dat eenzaamheid van alle tijden is, van alle leeftijden en ook vele oorzaken kent. Het boek leest als een documentaire, waarin via allerlei perspectieven de beleving van eenzaamheid geschetst wordt. Wat mij zo hoopvol stemde was de invalshoek van dit boek. In de vele gesprekken met experts beschrijft Fahner wat mensen die eenzaamheid ervaren, en de mensen in hun omgeving, hieraan kunnen doen. En ik dacht nog wel voorafgaande aan het lezen van het boek 'vast goede analyses, maar geen oplossingen'. Niets is minder waar!

Fahner laat in het boek zien dat eenzaamheid niet precies te beschrijven is, maar dat het een combinatie is van de ervaring van verlies en leegte. Leegte in relaties met anderen (het eenzaam voelen en toch een sociaal netwerk hebben kan dus heel goed), en ook een gebrek aan verbinding in groter verband (bijvoorbeeld ontzuiling en ontkerkelijking). Eenzaamheid is een signaal dat je niet in balans bent, dat je ontheemd bent geraakt, en dat je op zoek moet naar een groep waar je thuiskomt. Daarbij is het van belang is dat je dan eerst bij jezelf te rade gaat wie je bent, waar je dan thuis hoort. Een cursus volgen, zoals de mensen doen in het programma 'Nooit meer alleen' blijkt effect te sorteren. Ik dacht altijd: 'zal wel een makkelijke oplossing zijn, zo'n cursus', maar het is een handzame manier om denkfouten of onderliggende patronen van die eenzaamheid opnieuw te belichten en deze om te buigen. Maar tegelijkertijd moeten we volgens Fahner waken voor het oplossen van eenzaamheid door het organiseren van activiteiten die niet duurzaam zijn en

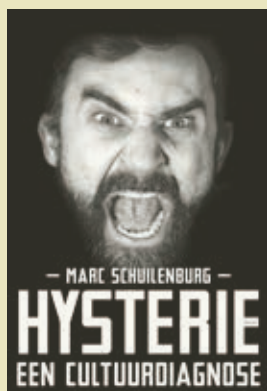
niet helpen. Wat dan wel weer helpt is, als je eenmaal weet wat waardevol voor je is, die afspraken te verankeren in rituelen. Het zijn vaste patronen die je erbij houden, die vastigheden geven.

We leven in een prestatie maatschappij waar sterk beroep gedaan wordt op je zelfredzaamheid. Maar als dat presteren niet lukt, zeker onder jongeren in toenemende mate een gerapporteerd probleem, dan kan dat een gevoel van eenzaamheid veroorzaken of vergroten. Experts zeggen in het boek dan ook: begin bij de jongeren als je aan het probleem van de eenzaamheid wat wilt doen. Pedagoog Ter Horst pleitte ooit al in de jaren zeventig en tachtig voor een 'meergezinnengemeenschap'. En daarmee wordt niet iets hips bedoeld, maar 'gewoon' het samen als ouders praten en brainstormen over de opvoeding. Of het kan concretere vormen krijgen zoals Fahner beschrijft, namelijk 'samenleefvormen' waarin mensen het samenleven gestalte geven.

Treffend is de afsluiting van het boek. Het laatste hoofdstuk gaat namelijk over leven in vriendschap. Straatpastor Bart zei over de warme en hechte vriendschappen met de mensen van de straat dat hij altijd drie dingen doet. 'Ik kijk ze aan, raak ze aan en noem hun naam.' Of zoals Fahner zegt: 'in de momenten dat eenzaamheid in mijn leven de kop opstak, waren er mensen die met mij optrokken'.

Aan de hysterie voorbij

Door Geert-Jan Putmans, teamleider vwo Christelijk College De Populier in Den Haag



Marc Schuilenburg
Hysterie. Een cultuurdiagnose
Amsterdam: Boom, 2019
224 pagina's

“Hysterie is de wraak van de wereld op de ratio.”, zo concludeert filosoof en criminoloog Marc Schuilenburg aan het einde van zijn cultuurdiagnose *Hysterie*. De hedendaagse verschijningsvormen van hysterie zijn symptomatisch voor wat hij de ‘succesparadox’ noemt: “Hoe beter het met ons gaat, hoe hysterischer we ons voelen door het resterende tekort, van onze veiligheid, gezondheid, welvaart, enzovoort” (p195).

Deze hysterie is des te opvallender als je bedenkt dat ‘hysterie’ als psychiatrisch ziektebeeld met de publicatie van de derde editie van het *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (1980) een stille dood gestorven is. Volgens Schuilenburg is de hysterie echter springlevend. Deze these vormt de centrale stelling van zijn boek.

Hysterie heeft altijd tot de verbeelding gesproken. Niet alleen medici, maar ook kunstenaars en theologen hebben zich met het onderwerp ingelaten. Schuilenburg is echter van mening dat alleen een “praktijkgerichte filosofie” ons kan helpen de hysterie beter te begrijpen. Deze begint “niet in de bibliotheek, maar op straat” (p20). Die overtuiging brengt hem

uiteindelijk in Rotterdam-Zuid, in de probleemwijk Hillesluis, waar hij gedurende twee jaar tussen nieuwkomers van allerlei achtergronden woonde (p131vv).

“Geen onderwerp dat de zenuw van de hysterie zo sterk raakt als de komst van nieuwkomers” (p157). Dat zien we op sociale media, maar ook in het politieke debat: vreemdelingen vormen een bedreiging voor onze veiligheid en pikken onze welvaart in. De auteur zoekt een verklaring voor deze wijdverbreide neiging het menselijk bestaan te duiden in termen van negatieve gedragseigenschappen. Hij vindt duidelijke aanknopingspunten in de negatieve antropologie van de Britse filosoof Thomas Hobbes (1588-1679): “Voor Hobbes is de mens daarom niets anders dan een *homo egocentricus*, een beestachtig dier dat op een agressieve manier streeft naar zelfbehoud en behoeftebevrediging” (p79).

In Hobbes' wereld kan alleen een sterke staat voorkomen dat de mensheid ten onder gaat aan angst en wantrouwen. Hij introduceerde daarom de idee van een sociaal contract tussen burgers en de overheid. Schuilenburg herkent eenzelfde dynamiek in het hedendaagse veiligheidsbeleid van de overheid dat steeds meer gericht lijkt op voortijdige repressie. Hij spreekt in dit verband van een “surveillancecontinuüm” (p123) waarin politie en veiligheidsdiensten dankzij slimme algoritmen voorspellend kunnen optreden. Hetgeen uiteindelijk, zo beweert hij, de bijl aan de wortel van de rechtstaat zou kunnen betekenen (p127).

Het is dan ook niet verwonderlijk dat Schuilenburg van mening is dat het tijd wordt voor een radicaal ander verhaal. Hij doet zelf een eerste poging door Hobbes' mensbeeld te weerleggen met de inzichten

van de primatoloog Frans de Waal. Deze heeft aangetoond dat de mens van nature juist een sociaal wezen is. In navolging van De Waal duidt Schuilenburg de mens als een “empathisch kuddedier met een sterke ‘wil tot samenleven’” (p83).

Juist deze verfrissende kijk op de menselijke natuur maakt *Hysterie* als cultuurdiagnose zo interessant voor allen die een christelijk-sociale politiek willen bedrijven. Volgens de auteur is hysterie meestal een symptoom van “de ideologie van ‘het is nooit genoeg’” (p194). De echte problemen blijven ondertussen onbenoemd: armoede, klimaatverandering, analfabetisme, toenemende eenzaamheid, jongeren met grote schulden, enzovoort. Deze onderwerpen zouden wel wat meer hysterie kunnen gebruiken. “Een constructieve hysterie is een motor voor verandering, een manier om iets aan de wereld toe te voegen. Daarbij dient ze een groter belang dan alleen het eigenbelang” (p196).

Kortom, dit boek biedt een toegankelijke analyse van de hysterie. Voor wie weinig tijd heeft, is het meegenomen dat elk hoofdstuk wordt besloten met een compacte samenvatting. Er is een uitgebreide literatuurlijst voor wie nog meer wil weten. In iets minder dan 200 bladzijden legt Schuilenburg de vinger op de zere plek: onze samenleving heeft behoefte aan politici en beleidsmakers die zich niet laten leiden door blinde hysterie, maar die problemen met een hoopvolle mensvisie tegemoet durven treden. Zijn empirische onderzoek in Hillesluis laat zien dat we niet moeten huilen met de wolven in het bos, maar dat alles begint met luisteren en oog krijgen voor de echte problemen. Zo ontstaan veiligheid en ruimte voor kleine gemeenschappen om aan de slag te gaan met hun grote problemen.

Gesignaleerd.



Joost Hengstmengel
Hemelse zaken. De kerkvaders over economie
Amsterdam: Buijten en Schipperheijn, 2019 | 128 pagina's

De kerkvaders van de eerste zes eeuwen hebben veel geschreven over sociaaleconomische thema's, zoals eigendom, arbeid, rijkdom en armoede. Hoewel er in Nederland weinig over geschreven is, bieden hun preken en geschriften een schatkamer aan ideeën die niet zelden van grote invloed zijn geweest op latere eeuwen. In dit boek geeft de auteur een rondleiding door deze schatkamer.



Dirk Verkuyl | *De gedrevene. Joop den Uyl (1919-1987)*
Amsterdam: uitgeverij Nieuw Amsterdam, 2019 | 464 pagina's

Geen Nederlandse regeringsleider was zo vastbesloten zijn land maatschappelijk te hervormen als Joop den Uyl. In *De gedrevene* beschrijft Dirk Verkuyl de kracht en zwakte van de belangrijkste politicus van de jaren zeventig. Hij laat zien hoe Den Uyl zich van een wat eenzame en sociaal onhandige gereformeerde jongen ontwikkelde tot een charismatisch leider - een politicus die als laatste grote Nederlandse socialist nog steeds een mythische status heeft.



Ioannis Zizioulas | *Gemeenschap en andersheid. Theologie van de persoon*
Middelburg: Skandalon, 2019 | 400 pagina's

De auteur is een invloedrijk Grieks-Orthodox theoloog. In dit boek laat Zizioulas zien hoe gemeenschap en andersheid zich tot elkaar verhouden en hoe zij hand in hand kunnen gaan. Is er gemeenschap mogelijk waarin andersheid niet alleen getolereerd wordt, maar zelfs wordt voortgebracht en tot bloei komt? Hij biedt een doordenking van persoon-zijn en stelt zich daarbij in kritische dialoog met kerkvaders als Augustinus en hedendaagse grote denkers.



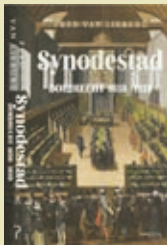
Paul de Beer, Jelle van der Meer, Janneke Plantinga & Wiemer Salverda (red).
Voor wie is de erfenis? Over vrijheid, gelijkheid en familiegevoel
Amsterdam: Van Gennep, 2018 | 240 pagina's

Sinds Thomas Piketty krijgt vermogensongelijkheid in Nederland veel aandacht. De rol van erfenissen is daarbij tot nu toe onderbelicht gebleven. Dat is opvallend omdat een belangrijk deel van de vermogens van particulieren afkomstig is van erfenissen. Reden genoeg om het fenomeen 'erfenis' onder de loep te nemen. Leiden erfenissen tot grotere ongelijkheid? Waarom is er zoveel weerzin tegen erfbelasting? Hoe anders is het islamitisch erfrecht? Hoe verloopt het politieke debat over de erfenis?



Hans Boutellier, Caspar Hermans en Femke van de Plas
Ontsporende vrijheid. Over de maatschappelijke betekenis van ondermijning en het belang van een onorthodoxe aanpak
Den Haag: Boom Bestuurskunde, 2019 | 53 pagina's

Nederland liep voorop in vrijheid en tolerantie, vooral qua drugsbeleid. Het leidde tot een uitbundige cultuur, beschermd door de GGD en de politie. In deze context groeide een industrie die uitblinkt in variatie, organisatie en ontwrichting van de gewone samenleving. Deze ondermijnende criminaliteit staat in het middelpunt van de belangstelling. De auteurs berichten over de onorthodoxe wijze waarop deze in het zuiden van het Land zijn aangepakt.



Fred van Lieburg | *Synodestad. Dordrecht 1618-1619*
Amsterdam: Prometheus, 2019 | 368 pagina's

Dit boek gaat over de eerste Europese topconferentie in Nederland. Meer dan honderd politici, professoren en predikanten uit binnen- en buitenland kwamen bijeen in de oudste stad van Holland om de crisis in de Republiek op te lossen. Midden in de Tachtigjarige Oorlog met het katholieke Spanje strenden protestantse 'rekkelijken' en 'preciezen' om het calvinistische karakter van de Nederlandse kerk en staat. Dit boek biedt een nieuw verhaal over de Synode als lokaal evenement, onderdeel van een nationale staatsgreep in de context van een internationale godsdienststrijd.



Simon Polinder & Bart Cusveller (redactie) | *Christelijke zorg. Professional, praktijk en organisatie* | Heerenveen: Groen, 2019 | 152 pagina's

Al eeuwenlang zetten christenen zich in voor naasten die zorg nodig hebben. Veel zorginstellingen in Nederland zijn hiervan het gevolg. Voor veel mensen is het christelijke karakter van de zorg echter niet meer vanzelfsprekend. Dat kan ertoe leiden dat de christelijke oorsprong en bezieling van de zorg geen aandacht meer krijgen. Dit boek reikt bouwstenen aan voor zowel professionals, de zorgpraktijk als organisatie. Het gaat dan over bezieling en roeping, onderscheidingsvermogen, heiligheid in gebrokenheid, zorgzaamheid en institutioneel burgerschap.



Meint Smit 33,8 mm *Geloof in de toekomst. Een terugblik met het oog op morgen* 33,8 mm Amsterdam/Amersfoort: Buijten & Schipperheijn / ForumC, 2019 | 224 pagina's

Pessimisme over onze wereld wint terrein. Dat komt door klimaatverandering, terrorisme en de kloof tussen arm en rijk. En dat, terwijl er wetenschappelijk en technologisch grote stappen worden gezet. Hoe kan dat en wat heeft het christelijk geloof daarmee te maken? In dit boek geeft de auteur een overzicht van de opkomst van wetenschap en techniek en hoe dat de samenleving beïnvloedt.

Actueel.

- 60 **Gemeenschap in tijden van globalisering**
In gesprek met Lambert Pasterkamp
- 66 **ChristenUnie, trek meer op met Forum voor Democratie**
Door Zmnako Karem
- 69 **Blijmoedig klimaatpessimisme**
Column door Wouter Beekers
- 70 **Forum voor Democratie en de christelijke kiezer**
Door Jan Hoogland
- 76 **Ja/ maar: Biogas als duurzame energiebron**
Door Jan van Groos en Huib Bouwman
-

Een gesprek met WI-onderzoeker Lambert Pasterkamp

Gemeenschap in tijden van globalisering

De klimaatcrisis en de migratiecrisis, twee grote maatschappelijke thema's die momenteel domineren in het publiek debat. Ze hebben gemeenschappelijk dat het vraagstukken van mondiale omvang zijn. Ze overstijgen niet alleen onze landsgrenzen, maar spelen bovendien overal ter wereld. Lambert Pasterkamp, onderzoeker bij het Wetenschappelijk Instituut, schreef hierover het boek *Geordende globalisering*. Zijn boek wordt op 4 oktober gepresenteerd tijdens een 'globaliseringsdebat'. Ik mocht de conceptversie van het boek vast lezen en legde de auteur een aantal vragen en leeservaringen voor.

Door Robert van Putten



Wat was de aanleiding om deze studie over globalisering te schrijven? | Het maatschappelijke debat is nogal gespannen als het gaat om allerlei globaliseringsthema's. Denk aan migratie, klimaatverandering of veiligheid. Al deze thema's hangen samen met de wereldwijde integratie die we meemaken. Daardoor komen we met nieuwe medemensen en nieuwe uitdagingen in aanraking. Wat betekent het om daar recht aan te doen? Tegelijkertijd willen we als ChristenUnie maatschappelijke tegenstellingen overbruggen. Hoe kunnen we vrede zoeken? Om op die vragen een antwoord te vinden, bleek er behoefte aan bezinning op globalisering. Wat is er gaande? En hoe kunnen we daar vanuit de christelijk-sociale traditie aan beantwoorden?

En wat is er gaande? Wat is het probleem met globalisering?

Ik houd er niet zo van om in problemen te denken. Hoewel politiek wel vaak over problemen gaat. Neutraler geformuleerd gaat het om een versmelting van levenssferen. Dat kan dichtbij zijn en ver weg. Denk aan wereldwijde consumptieketens die de Nederlandse of Europese levenssfeer doet versmelten met die van producenten in China. Eenzelfde beweging is zichtbaar bij migratie of in internationale veiligheidsvraagstukken. Dat is een gegeven, dat vervolgens wel grote politieke vragen met zich meebrengt, zoals de vraag naar politieke gemeenschap. Je zou kunnen zeggen dat het politieke verband waarbij we behoren verzwakt door globalisering. Door die versmelting verliezen veel mensen het gevoel dat we bij elkaar behoren in politieke gemeenschappen. We voelen ons minder op elkaar betrokken. Dat wordt zichtbaar in maatschappelijke spanningen rond discussies over migratie, klimaatbeleid of veiligheid. De gemeenschap die een uitvalsbasis vormde en die houvast bood, komt onder druk te staan door globalisering.

Wat is jouw aversie tegen het woord 'probleem'? | Als je het over problemen hebt, zit je al snel ook in de negatieve sfeer of in de doemscenario's. In politiek opzicht zit je ook al snel aan schuldigen te denken, en daar houd ik niet zo van. Ik wil aan iets bouwen en niet iets afbreken. Probleemanalyses zorgen vaak voor gehacketak, in voor- en tegenstanders. Het past ook wel bij een wetenschappelijk instituut om niet het probleem al te veronderstellen voordat je een onderzoek start. Daarom wil ik liever niet vanuit een probleem vertrekken. Bovendien,



PERSONALIA

Lambert Pasterkamp studeerde politicologie en politieke filosofie aan de Universiteit Leiden. Daarna werkte hij als beleidsmedewerker voor de ChristenUnie in het Europees Parlement. Sinds 2018 is hij wetenschappelijk medewerker bij het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie. Daarnaast is hij ook docent sociologie aan de Christelijke Hogeschool Ede.

als je over problemen praat bij globalisering is een deel van je publiek al afgehaakt, want dat ervaart geen problemen met globalisering.

Toch gaat het in je boek veel over problemen. Je typeert globalisering zelfs als de nieuwe ‘sociale kwestie’. En grote woorden vallen: onthechting en existentiële kwestie. | Globalisering zelf is geen probleem, maar iets dat twee kanten heeft. Isaac da Costa zei dat de boekdrukkunst een stap naar de hel en tegelijk een stap naar de hemel is. Met wat minder pathos kan je zeggen dat elke ontwikkeling twee kanten heeft, en dat geldt ook voor globalisering. Het is een ontwikkeling ten goede en ten kwade.

Waarin zit dan de ‘stap naar de hemel’ bij globalisering? | Globalisering biedt ons, als we dat willen zien ten minste, zicht op nieuwe naasten en geeft mogelijkheden voor allerlei nieuwe verbindingen met mensen die tot nog toe buiten ons blikveld vielen. Ik geloof dat het paus Benedictus is die ergens zegt dat ware globalisering ons dichterbij een ervaring van mens-zijn brengt, namelijk dichterbij de diversiteit van Gods werkelijkheid. Daarin zie ik globalisering als een positieve ontwikkeling. Maar dat veronderstelt wel dat je dat wilt zien en kunt zien. En voor dat kunnen zien is wel nodig dat je een uitvalsbasis hebt, een eigen plek hebt, dat je je ergens thuis kunt voelen van waaruit je de wereld tegemoet kunt treden. Dat staat echter onder druk door de erosie van politieke gemeenschappen, en daardoor vormt globalisering ook een politieke uitdaging. Daarom is een

bepaalde orde wel nodig, en dat is de orde van de gemeenschap.

Een gevoel dat me bij het lezen bekwam met je nadruk op heimat, heemding en het lokale is dit: de kosmopoliet krijgt alle klappen bij jou, terwijl de lokaal gewortelde geknuffeld wordt. | Je hebt denk ik gelijk als je analyseert dat de kosmopolieten het gebeten hondje zijn. Soms ben ik bang dat de kosmopoliet, de mens met grote idealen voor de wereld, voorbijgaat aan de concrete naaste, de buurman, de mensen uit de directe leefomgeving. Precies daar begint gemeenschap, dat is niets iets dat je top-down organiseert. Dat groeit op vanuit het kleinst mogelijke niveau.

Kan dit betoog, wellicht onbedoeld, steun geven aan nationalistische verlangens van ‘gesloten grenzen’ en ‘eigen volk eerst’? | Dit kan ik me voorstellen, maar ik zou het jammer vinden als het daar voeding aan geeft. Ik heb het ook nergens expliciet over de nationale gemeenschap en ook niet alleen maar over de lokale gemeenschap. Ik gebruik bewust het begrip ‘politieke gemeenschap’ als een wat vloeibaar begrip. Dat kan slaan op iets dat kleiner is dan de natie, maar ook op iets groters. Politieke gemeenschap kan lokaal, nationaal, maar ook op Europees niveau bestaan. Mijn betoog is niet nationalistisch in de zin van ‘de dijken optrekken’ of ‘we gooien de luiken dicht’, maar wel nationalistisch in die zin dat waar we druk ervaren en waar we voelen dat onze politieke werkelijkheid onder druk staat, het niet zinvol is om top-down een Europese of mondiale

“Probeer terug te vallen op wat al bestaat en verstevig dat verder”

benadering op te leggen aan de mensen. Dus is mijn pleidooi: probeer terug te vallen op wat al bestaat en verstevig dat verder. En ik denk inderdaad dat de nationale politieke gemeenschap nog wel altijd de sterkste is die we kennen. En dat zal ook nog wel een tijdje zo blijven. Ik ben niet tegen Europeanisering, maar wanneer het spannend wordt moet je vooral kijken waar we elkaar herkennen, en dat kan het beste op nationaal niveau.

In je typering van globalisering als ‘sociale kwestie’, wijs je erop dat Abraham Kuyper ruim honderd jaar terug ook een ‘geestelijke dimensie’ onderscheidde in de sociale kwestie van zijn dagen. Volgens Kuyper, zo schrijf je, was naast leniging van fysieke nood ook een ‘geestelijk reveil’ nodig. Hoe zit dat bij globalisering? | Het is een beetje spannend om in de politiek tot een geestelijk reveil op te roepen. Wellicht werk ik het daarom niet helemaal uit in mijn boek. Zo’n reveil is eerst en vooral iets wat buiten de politiek zou moeten gebeuren. In de politiek gaat het al snel om macht, dat heeft niet zoveel te maken

met een geestelijk reveil. Maar inderdaad zag Kuyper in de sociale kwestie van zijn tijd ook een geestelijke crisis en ik denk dat je goed kunt betogen dat waar globalisering slachtoffers maakt dat dat ook een geestelijke dimensie heeft. De Kroatische theoloog Miroslav Volf zegt dat de huidige globalisering een kil en bijna technisch proces, waarin de bezieling ontbreekt. En in zijn encycliek *Cari-tas in Veritate* stelt paus Benedictus XVI prachtig dat we de globalisering moeten proberen te bezielen, want globalisering moet vooral gaan over betrokkenheid van mensen wereldwijd. Die onderlinge relatie of de gemeenschap moet dan ook het leidmotief zijn van globalisering en niet dat het technisch of economisch voordelig is. Zolang globalisering niet door de liefde gedreven wordt is een geestelijk reveil nodig. Ik vind het alleen heel ingewikkeld dat politiek handen en voeten te geven, want de liefde laat zich niet commanderen.

Een ander spannend punt in je boek is de manier waarop je de noties van vrede en recht gebruikt. Tegenover het

**dominante accent – ook in de Christen-
Unie – op recht zeg jij: ‘vergeet de vrede
niet’. Waarom deze accentverschui-
ving?** | Ja, accentverschuiving vind ik

mooi gezegd, want ik wissel niet het een in voor het ander. Dat is het beslist niet. Ik denk dat vrede, meer nog dan recht, het in zich heeft tegenstellingen te kunnen overbruggen. In mijn boek maak ik me zorgen over maatschappelijke tegenstellingen, niet omdat tegenstellingen als zodanig problematisch zijn, maar wel omdat we het zicht op de mensen achter die tegenstellingen verliezen. Vrede kan, in mijn optiek, die kloven overbruggen. Als je in termen van recht denkt, zoals velen doen, vrees ik dat we weinig verder komen. Ieder heeft zijn eigen opvatting van wat (zijn) recht is, en opvattingen over rechtvaardigheid botsen. Dat heeft het risico in zich dat we niet dichterbij elkaar komen en dat tegenstellingen blijven bestaan. Als we ook denken in termen van vrede, kunnen we wel dichterbij elkaar komen. Bij een focus op vrede komt de ander als mens in beeld, in plaats van enkel onze ideeën over hoe de werkelijkheid zou moeten zijn.

**Je spreekt van ‘geordende globalise-
ring’. Dat suggereert de bestuurbaar-
heid van globalisering. Maar kan dat
wel? Opvallend is ondertussen in jouw
betoog dat de overheid helemaal niet
ter sprake komt. Wie ordent dan die
globalisering?** | Geordende globalise-
ring is een verwijzing naar Augustinus
die spreekt over ‘de ordening van de
liefde’. Als ik moet verwoorden wat
geordende globalisering is dan denk ik
dat de orde van globalisering die van
gemeenschappen is. Of we globalisering

kunnen ordenen in beleidsmatige
zin, dat betwijfel ik. Maar we zijn geen
slachtoffer van die globalisering, we
kunnen eigenaar van die globalisering
zijn wanneer we ons op de ander en op
de gemeenschap richten. Dan wordt glo-
balisering ook hanteerbaar of stuurbaar.
Het gaat om een geestesgesteldheid: zien
we de impact van globalisering in het
leven van mensen? Denk bijvoorbeeld
even heel dichtbij aan onze bestellingen
bij bol.com, waardoor mensen diep in
de nacht voor onze spoedige bezorging
moeten werken. Als we als burgers van
de politieke gemeenschap hierin iets van
gemeenschap nastreven kan er politiek
draagvlak ontstaan om daar iets aan
te doen.

**Toen ik het laatste essay uit je boek las,
dacht ik in een ander boek terecht te
zijn gekomen. Ineens ontvouwt zich
een pleidooi voor ‘christelijk kosmopo-
litisme’. Het is een verhaal over liefde
en globalisering. Wat gebeurt daar?**

Die vraag heb ik vaker gekregen. Het is
een spanning die ik niet helemaal oplos.
Ik bezie het zo, vanuit Augustinus: de eer-
ste vier essays gaan sterk over de ‘aardse
stad’. Christenen leven ook in die aardse
stad en daarin komt het erop aan hoe
je politiek handelt. Alleen vond ik dat
perspectief te karig voor een boek over
globalisering vanuit christelijk perspec-
tief. Er is een veel grootser perspectief
vanuit de ‘hemelse stad’, en daarover gaat
het vijfde essay. Dat is waar we naartoe
gaan en de liefde die centraal staat in de
‘hemelse stad’ mag de diepste bron van
christenen zijn.

ChristenUnie, trek meer op met Forum voor Democratie

De verrassende opkomst van Forum voor Democratie heeft tot de benodigde discussie geleid. Bijna dagelijks is de partij in de media. Het trekt de aandacht van een breed publiek. Thierry Baudet en zijn partij kunnen eveneens rekenen op sympathie en steun van christenen. Dat komt mede door zijn herwaardering van het christendom. De houding van de ChristenUnie ten aanzien van Forum voor Democratie roept daarom vragen op. Christelijke partijen kunnen in sommige opzichten van Baudet leren.

Door Zrnako Karem

Wat is er aantrekkelijk aan Forum? | Baudet komt met een aansprekend en verfrissend verhaal over culturele identiteit en nationale trots. Dit overstijgt de hedendaagse politieke discussies die vaak gaan over de waan van de dag, over economische kwesties en de procentpunten CO₂-reductie. Ook bekritiseert Baudet de doorgeslagen individualisering, het gelijkheids- en consumptiedenken die allerlei maatschappelijke verbanden hebben verzwakt. Daarbij problematiseert hij abortus en euthanasie, evenals het breken van traditionele rollen tussen man en vrouw. Baudet is daarmee goed in staat geweest om met een essay deze thema's weer ter discussie te stellen, iets wat christelijke politieke partijen al decennia niet is gelukt, ondanks regeringsdeelname van CDA en CU. Deze houding van Baudet spreekt veel christenen aan: eindelijk is er weer een niet-confessionele partij die zo breed positief tegenover het christendom staat.

Baudet bedrijft dus heel duidelijke politiek waarbij het christendom als onlosmakelijk aspect van de Nederlands cultuur centraal wordt gesteld. Hij komt niet alleen op voor het behoud van de christelijke cultuur van Nederland, maar hij pleit ook voor het actief overdragen van kennis van de culturele waarden van het christendom op scholen en andere instituties. Op eenzelfde manier pleit ook Yvonne Zonderop in haar boek *Ongelofelijk* voor een herwaardering van het christendom. Zij ziet ook de christelijke erfenis namelijk als iets van ons allemaal, en niet alleen van christenen zelf. Dat is belangrijk voor christenen en christelijke politici om te beseffen: het christendom is een gemeenschappelijk goed. Dat mag verteld worden, en ook in het beleid terugkomen. Daarin zie ik een te grote terughoudendheid bij christelijke politici.

Bovendien uit Baudet de kritiek op de islam waarin veel christenen zich herkennen. Christenen horen regelmatig via de media en hun eigen kerk wat hun medegelovigen in de islamitische landen allemaal moeten ondervinden. De vervolging van christenen gaat zelfs in Nederland door. Het gaat zelfs zo ver dat ex-moslims in Nederland niet vrij samen kunnen komen. Zij moeten uitwijken naar samenkomsten in schuilkerken. Daarom vormt de komst van immigranten uit islamitische landen een belangrijke bron van polarisatie in de samenleving. Het huidige immigratiesysteem functioneert niet naar behoren. Dat gaat gepaard met een falend integratiebeleid en ongecontroleerde immigratiestromen. Dit vraagt om kritische reflectie van christelijke partijen.



PERSONALIA

Zmnako Karem kwam als vluchteling uit Iraaks Koerdistan en is nu Nederlands staatsburger. Hij is vriend van de ChristenUnie en studeerde bestuurskunde aan de Hogeschool Inholland en de Universiteit Leiden. Hij is getrouwd en (pleeg)vader van vijf kinderen.

Wat de CU kan leren van FvD | Christelijke politici kunnen van Forum leren om zich even terug te trekken uit de hedendaagse politieke hectiek, om te komen met een diepere reflectie op de brede ontwikkelingen van de samenleving, en daarmee hun politieke verhaal aan te scherpen. Een volk heeft niet alleen maar de technische oplossingen nodig voor allerlei maatschappelijke kwesties, maar juist ook verhalen. Verhalen over wie wij zijn als volk, en waar wij vandaan komen en naartoe willen. Deze verhalen geven betekenis en houvast. Verhalen zijn van oudsher verteld om in te spreken, grip te krijgen op ons leven en de wereld. Verhalen kunnen richting geven in een tijd waarin de oude ideologieën niet meer werken. Er is grote behoefte aan visie waarin mensen kunnen geloven.

Christelijke politici kunnen ook leren van de onbevangenheid waarmee Forum over het christendom spreekt. De ChristenUnie schiet tekort als het gaat om het wijzen op de christelijke wortels van Nederland en de invloeden van het christendom op de huidige samenleving. Dat mag luider en prikkelender in het politieke debat ingebracht worden. Kennis over het christendom is ook hard nodig in de breedte van de samenleving. Bijvoorbeeld om nieuwe generaties en nieuwkomers te leren waar wij vandaan komen en hoe de westerse waarden tot stand zijn gekomen.

Ook mag de ChristenUnie meer oog hebben voor wat er leeft onder het volk en meer zoeken naar erkenning voor een thema als immigratie. Hiermee bedoel ik niet dat de ChristenUnie in populistisch vaarwater moet terecht komen. Als we kijken naar een thema als immigratie, en met name het asielbeleid, voert de ChristenUnie een 'links' beleid. Als dit

gepaard gaat met veel onrust in de samenleving, dan kun je niets anders doen dan op een stopknop drukken en kijken naar alternatieven.

Samenwerking met Forum | De uitsluiting van de Forum van Democratie door de ChristenUnie in Zuid-Holland is buitengewoon verrassend en past niet in de traditie van de partij. Deze uitsluiting heeft te maken met een veranderende focus van de ChristenUnie op het behalen van stemmen in de grote steden. Dat moet er echter niet ertoe leiden dat de ChristenUnie een linkse koers gaat varen waarbij men het 'sociale' inruilt voor het 'linkse', zoals ChristenUnie staatssecretaris Paul Blokhuis recentelijk in een interview publiekelijk heeft bepleit. Dat zou verdere vervreemding van de christelijke achterban buiten de grote steden betekenen.

Ik zou een andere aanpak met de omgang van christelijke partijen met Forum verlangen. Het is opvallend: de ChristenUnie kiest zowel landelijk als lokaal voor constructief samenwerken met een partij als D66, die genetische aversie heeft tegen alles wat een beetje christelijk is, terwijl ze de Forum voor Democratie in Zuid-Holland uitsluit. De ChristenUnie, en ook de andere christelijke partijen, zouden namelijk met Forum voor Democratie kunnen samenwerken op een aantal gedeelde en fundamentele punten, zoals opkomen voor de christelijke traditie, het behoud van bijzonder onderwijs, kritiek op doorgeschoten individualisme en gelijkheidsdenken, en op het gebied van medische ethiek.

Gelet op de inhoudelijke overeenkomsten tussen Forum voor Democratie en de ChristenUnie kunnen deze partijen elkaar juist versterken in de toekomst.

Blijmoedig klimaatpessimisme

Deze zomer werden hittestrecords verbroken. Her en der stemt deze opwarming mensen toch wel wat pessimistisch. Opvallend genoeg geldt dat niet voor de meeste politici. Die blijven onbekommerd optimistisch. We hebben namelijk ‘het groenste kabinet ooit’! De regeringspartijen zijn tamelijk positief over wat de Nederlandse overheid aan verduurzaming kan bewerkstelligen, of overheden wereldwijd nu meedoen of niet, en of een wereldwijde bekering van de hebzuchtige mens nu plaatsvindt of niet.

Blijmoedige ambitie is goed, maar optimisme kan nogal gevaarlijk zijn. Zo betoogt ook de Engelse conservatief Roger Scruton in zijn overtuigende werk *Het nut van pessimisme*. Hij betoogt dat optimisme vele drogredenen kent, de eerste is wel die ‘van het beste geval’. Veel optimisten spreken en handelen alsof de toekomst het best mogelijk denkbare scenario zal volgen. Dat is nogal gevaarlijk, omdat er altijd vele scenario’s mogelijk zijn, niet alleen het beste. Scruton pleit nergens voor een donker soort pessimisme dat de wereld van haar glimlach zou beroven. Maar werkelijk blijmoedige en hoopvolle mensen hebben volgens hem ‘grote behoefte aan pessimisme, in doses die klein genoeg zijn om te kunnen worden verteerd, maar sterk genoeg om de dwaasheden aan te vatten die hen zullen omgeven en hun vreugde anders zouden vergiftigen.’

Wie ‘het groenste kabinet ooit’ wil zijn, durft ook beleid te maken voor meer sombere scenario’s. Want wat zou er gebeuren als ondanks alle overheidsmaatregelen de mensheid als een gek blijft consumeren, vliegen en vervuilen? Wat zou er gebeuren als de Verenigde Staten op lange termijn blijft verzaken mee te doen aan de verduurzaming, en wie weet meer grootmachten in haar spoor? De lage landen zouden wel eens te maken kunnen krijgen met een levensbedreigende stijgende zeespiegel, onrustige rivieren en grote klimaatwisselingen in het binnenland. En voor goed geïsoleerde woningen, volgehangen met zonnepanelen, in een land dat onder water staat, kopen we niet veel. Laten we daarom eens wat meer aandacht geven aan het belangrijke werk van onze deltacommissarissen en dijkgraven. Want een agenda van naïef optimisme is niet duurzaam. Wie hoopvol realistisch is, durft ook blijmoedig pessimistisch te zijn.



COLUMNIST Dr. Wouter Beekers is directeur van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie

Forum voor Democratie en de christelijke kiezer

De laatste twee verkiezingen, voor de Provinciale Staten en voor het Europees Parlement, lieten een duidelijke overwinning zien voor een partij op de rechterflank, Forum voor Democratie, zij het dat het resultaat bij de Europese verkiezingen alweer iets was teruggevallen. In het kielzog van deze overwinning werd er ook een nieuwe kloof zichtbaar, namelijk tussen de Staatkundig Gereformeerde Partij en de ChristenUnie. Denk aan de afgebroken coalitieonderhandelingen in Zuid Holland en de breuk in het Europees Parlement. In beide gevallen zag de SGP geen principiële bezwaren tot samenwerking met FvD, maar de CU wel. Wat hier zichtbaar werd als een kloof tussen SGP en CU is voor een deel vermoedelijk ook een tweespalt binnen beide partijen zelf (zij het dat bij de ChristenUnie de meerderheid duidelijk niets van FvD moet hebben, terwijl dit bij de SGP andersom is). Dit klaarblijkelijke verschil in voorkeuren roept onvermijdelijk de vraag op hoe dit verschil in inschatting zich verhoudt tot de christelijke grondslag van beide partijen.

Door prof. dr. Jan Hoogland



In dit artikel wil ik de stelling verdedigen dat dit verschil in positiekeuze pas in tweede instantie iets te maken heeft met de christelijke grondslag van deze partijen. Primair is deze tweespalt direct verbonden met een polarisering die zich steeds dieper aftekent in onze – grotendeels seculiere – samenleving. Een tegenstelling die echter wel om een passende respons vraagt vanuit de christelijke politiek.



‘Denkend aan Nederland’ | De genoemde kloof die zich in de samenleving openbaart, is in het recente *Sociaal en Cultureel Rapport 2019* van het SCP met als titel *Denkend aan Nederland* nader in kaart gebracht. Dit rapport “analyseert en beschrijft datgene wat Nederlanders zien als een Nederlandse identiteit en wat ons als Nederlanders bindt en scheidt”. Op basis van een breed uitgezette vragenlijst wordt aan een representatieve steekproef van Nederlanders allerlei vragen voorgelegd over wat zij kenmerkend vinden voor de Nederlandse identiteit en hoe zij zich daar persoonlijk toe verhouden. Op basis van allerlei statistische analyses blijken de antwoorden geclusterd te kunnen worden in een drietal ankerpunten en daarop gebaseerde profielen. Deze worden respectievelijk ‘Indifferent’, ‘Symbolen en tradities’ en ‘Burgerlijke vrijheden’ genoemd (zie figuur 1).¹

Koppel je deze profielen aan het stemgedrag van de respondenten, dan verschijnt het volgende plaatje, zie figuur 2.² Hoewel de SGP in dit plaatje niet genoemd wordt, lijkt de verwachting gerechtvaardigd dat de stemmers op deze partij gemiddeld genomen ergens in het kwadrant rechtsonder aangetroffen zullen worden. Stemmers op de ChristenUnie zitten opmerkelijk genoeg in het kwadrant linksboven. ChristenUnie stemmers hechten blijkbaar minder aan ‘symbolen en tradities’ dan stemmers op het CDA, de VVD en de PVV, maar meer dan uitgesproken linkse partijen als GroenLinks en D66. Als het om ‘burgerlijke vrijheden’ gaat blijken ChristenUnie stemmers daar juist meer aan te hechten dan de VVD en CDA-stemmers en naar ik vermoed ook de SGP-stemmers.

Beide posities zijn op talloze manieren te verbinden met de christelijke grondslag van SGP en ChristenUnie. Je zou deze posities kunnen bezien als twee onderscheiden complexen van meningen en voorkeuren. Dan is de tegenstelling tussen beide sterk gerelativeerd en misschien ook wel een beetje onschuldig gemaakt. Ik denk evenwel dat dit iets te gemakkelijk is. En volgens mij is de tegenstelling ook wel iets minder onschuldig.

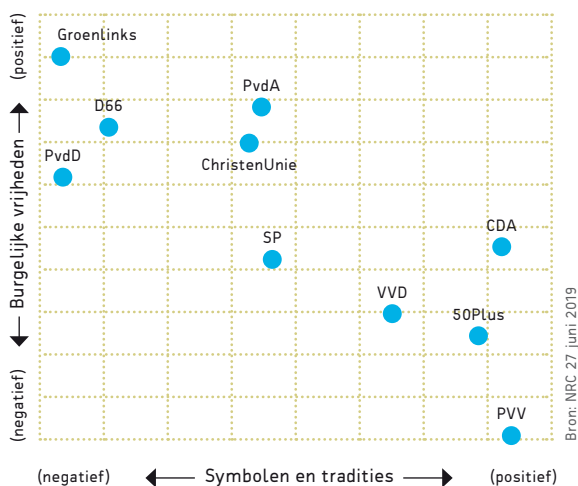
PERSONALIA

Prof. dr. Jan Hoogland is bijzonder hoogleraar Christelijke Filosofie aan de Universiteit Twente en universitair docent Bestuurswetenschappen aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Daarnaast is hij hoofdredacteur van *Sophie*, tijdschrift voor christelijke filosofie.

figuur 1



figuur 2



Deze tegenstelling maakt namelijk een diepere tegenstelling in onze samenleving zichtbaar.

Conservatief of modern? | Grofweg zou je deze tegenstelling kunnen typeren als die tussen conservatieven en moderneren. De conservatieven hechten sterk aan tradities en de bij die tradities behorende symbolen en rituelen. Neem bijvoorbeeld de controverse rond ‘zwarte piet’. Voor de conservatieven is ‘zwarte piet’, ongeacht mogelijk racistische achtergronden ervan, die men meestal geneigd is te ontkennen of te relativiseren, een deel van onze nationale traditie en daarom eerbiedwaardig. Zij drukt iets uit van wie wij zijn. Misschien zitten daar ook negatieve kanten aan, maar die wegen niet op tegen de waarde die een dergelijke traditie heeft voor onze nationale identiteit. Voor de moderneren ligt dit anders. Zij beschouwen de modernisering in principe als een positieve ontwikkeling die evenzeer voordelige en nadelige kanten kent, maar grosso modo toch tot diepgaande verbeteringen heeft geleid in onze cultuur en samenleving. Aan die modernisering vallen bepaalde tradities ten offer, zeker die tradities die in het licht van moderne normen en waarden niet langer acceptabel zijn. Maar daar staan positieve opbrengsten tegenover: gelijkheid tussen mensen, toegenomen vrijheden en een samenleving die minder door traditionele machtsverhoudingen wordt bepaald en steeds meer door onderlinge gelijkwaardigheid en democratische verhoudingen.

Voor christenen ligt hierbij altijd een bepaalde ‘vertekening’ op de loer, namelijk dat men de traditionele waarden en

normen meer met het christelijke verleden associeert dan de moderne waarden en normen. De moderniteit wordt gezien als verbonden met het seculiere denken en dus antichristelijk. Dat is echter te kort door de bocht. In veel opzichten moet je namelijk erkennen dat ook de moderniteit – tenminste voor een deel – gebaseerd is op christelijke waarden en normen. En in tradities ligt vaak veel meer bijgeloof opgesloten dan we ons realiseren.

Om echt verder te komen in deze tegenstelling is het belangrijk de achtergronden van deze tegenstelling nader te onderzoeken. De groeiende tegenstelling tussen rechts-conservatieven en liberaal-modernen zou namelijk kunnen wijzen op een probleem in deze tegenstelling zelf. Misschien is er iets aan de hand met beide polen van deze tegenstelling.

Een andere richting? | Feitelijk is dat laatste de suggestie van de Franse filosoof Bruno Latour in zijn boek *Waar kunnen wij landen?* (2018). Daarin gaat hij in op de klimaatproblematiek en laat hij zien dat zowel de conservatieven als de moderneren een doodlopende weg bewandelen. Opmerkelijk genoeg lijkt het klimaatvraagstuk immers een steeds grotere polarisering op te roepen tussen enerzijds conservatieve klimaatsceptici en anderzijds moderne klimaatfanatici.

Volgens Latour heeft de verdieping van deze controverse alles te maken met het bestaan van verschillende werelden die onderling niet verenigbaar zijn. Enerzijds heb je de moderneren gericht op de ‘Globe met grote G’. Die Globe staat voor “rijkdom, emancipatie, kennis en toegang tot een comfortabel leven”. Bij deze ‘Globe’ hoort ook een “universele definitie van

het menselijke” (p38).

In dit streven naar de Globe moet het Lokale echter worden opgegeven. Van de weeromstuit bekennen de mensen die zich *unheimisch* voelen bij de Globe zich tot de strijd voor het behoud van het lokale. Wat daaronder verstaan wordt is echter eerder een antibeeld van het globale dan het origineel waar we vandaan komen. Om het eens hedendaags te zeggen: slechts door die tegenstelling kan ‘zwarte piet’ ineens een heel groot ding worden dat zelfs de blokkade van snelwegen waard is. Mensen gaan zich uit verzet tegen het globale ineens enorm verbinden met wat zij als ‘eigen’, het lokale, ervaren.

Voor Latour is duidelijk dat deze tegenstelling tussen de uitersten van modern en conservatief zelf heilloos is. De oplossing van de tegenstelling kan niet gevonden worden in de overwinning van één van beide polen. Terug naar het oude is bij de huidige stand van ontwikkeling simpelweg onmogelijk. Maar vooruit naar een globale wereld waarin iedereen kan profiteren van de verworvenheden die de moderniteit tot op heden heeft opgeleverd, lijkt ook onmogelijk. We zullen daarom gezamenlijk op zoek moeten naar een nieuwe richting, die haaks staat op de moderne ontwikkelingsrichting.

Gesitueerde verantwoordelijkheid

Ons leven heeft dankzij de modernisering in de afgelopen twee eeuwen een diepgaand veranderd aanzien gekregen. Momenteel lopen we echter tegen de grenzen van die modernisering aan. De beide opties die zich thans aanbieden zijn beide niet reëel: 1) doorgaan op de weg van modernisering en globalisering

in de hoop dat we alle problematische kanten daarvan met behulp van wetenschap, technologie en democratie kunnen oplossen; 2) terug naar een verleden dat verloren is gegaan en alleen in karikaturale vormen kan worden teruggehaald.

Daarom zullen beide polen uit de tegenstelling tussen modern en conservatief op een nieuwe wijze met elkaar verbonden moeten worden. Ik denk dan in de richting van een notie als ‘gesitueerde verantwoordelijkheid’. Daarin zijn het lokale en globale perspectief bij elkaar gehouden.

Wij kunnen er in onze moderne wereld niet meer onderuit verantwoordelijkheid te nemen voor wereldwijde vraagstukken. Klimaatverandering of vluchtelingen uit Afrika, wij worden er dagelijks mee geconfronteerd. Tegelijk dragen wij die verantwoordelijkheid op een specifieke plek van de wereld, met lokale omstandigheden, tradities en vraagstukken. Het is die plek die beide bij elkaar brengt: het lokale en het globale.³

De uitdaging van onze tijd is om niet in de tegenstelling te blijven hangen tussen een conservatisme dat met de rug naar de wereld staat of een onthecht, kosmopolitisch vooruitgangdenken, maar om begrensde verantwoordelijkheid te nemen op de plek die je mag innemen op deze wereld.

Ja.

De gemeente Waalwijk heeft al zo'n vijftien jaar een zogeheten Ecopark, dat vanaf de snelweg A59 goed te zien is. Het bijzondere van dit park is dat hier drie verschillende vormen van schone energie worden opgewekt. Op de voormalige stortplaats zijn zonnepanelen geplaatst en daaromheen staan vijf windturbines. Daarnaast is een biogascentrale gebouwd. **Biogascentrales zijn een prima vorm van duurzame energie.** Op deze manier kunnen enkele duizenden huishoudens in hun gasbehoefte worden voorzien. Gas dat niet in Nederland uit de bodem hoeft te worden gehaald of uit Rusland moet komen.

In eerste instantie zorgde het gestorte huisvuil voor stortgas. Dat is een vorm van biogas, want ontstaan door het vergisten van het organische afval. Omdat in de loop van de tijd steeds minder stortgas vrijkwam, is de gemeente op zoek gegaan naar een nieuwe vorm van schone energie. Dat is toen een biogascentrale geworden, die een paar jaar geleden is geopend (Wabico) en nu per jaar vijf miljoen m³ gas levert.

Biogas is een gasmengsel dat ontstaat als gevolg van biologische processen. Door aan organisch afval zoals grasmaaisel, GFT, putvetten, mest en swill (voedselresten uit horeca en van ziekenhuizen) de juiste enzymen toe te voegen ontstaat er een (anaeroob) proces van vergisting. Dat levert groengas op en als restproduct digestaat. In Waalwijk wordt dit gas opgewerkt tot aardgaskwaliteit en ingevoerd in het aardgasnetwerk. Het digestaat dat overblijft na het verwerkingsproces wordt verwerkt tot loosbaar water en compost.

De centrale in Waalwijk is een industriële biogasinstallatie omdat organische afvalstromen worden vergist zonder de toevoeging van mest. Het afval, zoals bermmaaisel en putvetten, komt bovendien uit de omgeving van Waalwijk. Voorheen werd dit afval, dat er toch is, op een veel minder nuttige manier verwerkt. Nu levert het schone energie op; wat kan daar nu verkeerd aan zijn? Toch klinkt er helaas de nodige kritiek op biogascentrales. Voor een deel heeft dat te maken met de discussie over de mestproblematiek. De kritiek heeft ook te maken met stankoverlast. Hieraan kan echter altijd iets worden gedaan door te kijken welke stromen worden aangevoerd en hoe de installatie is ingericht. Het is belangrijk dat van afval zoveel mogelijk schone energie kan worden gemaakt.

AUTEUR Jan van Groos is fractievoorzitter van de ChristenUniefractie in de gemeente Waalwijk. Daarvoor was hij in deze gemeente van 2006 t/m 2018 wethouder namens de ChristenUnie.

Maar.

Het was zo'n fantastisch idee van een paar ondernemende glastuinbouwers en boeren in Zeeland om de handen ineen te slaan om hun restafval op zo'n nieuwerwetse manier te gaan verwerken: het bouwen van een kleine biogascentrale, gekoppeld aan een lokale tomatenkassenboer. Een nieuwe manier om eigen afvalproducten te verwerken en tegelijkertijd ook een lager energieverbruik, mogelijk zelfs volledig onafhankelijk van een externe energieleverancier, door de warmtekrachtinstallatie. Met als extraatje het bijproduct CO₂ dat gebruikt kon worden voor voeding van de plantjes in de kassen. Maar zo'n plan blijkt soms te mooi om waar te zijn.

Bijna de hele raad omarmde het plan, want dit zou een enorme kans zijn om een innovatief project in eigen regio op de kaart te zetten. Dus werd het bestemmingsplan aangepast zodat niets de bouw van deze op papier vriendelijk ogende biogascentrale meer in de weg kon staan. Dat een paar andere glastuinbouwbedrijven moeilijk deden over dit plan vanwege gevaren inzake voedselveiligheid werd genegeerd, temeer toen ook de Raad van State de bezwaren verwierp. In 2011 stonden alle lichten op groen, maar er werd niets gebouwd; de financiering kwam niet rond.

In 2018 kwam het plan opnieuw tot leven. Nu heette de installatie niet meer 'biogascentrale' maar werd het opgepoetste plan gepresenteerd onder de naam 'mest-(co)vergister'. Een wereldspeler op de energiemarkt had zich het plan én de vergunning van de biogascentrale eigen gemaakt en was erin geslaagd om binnen de regels van de vergunning een mega-mest-(co)vergistingsinstallatie te gaan plaatsen. Maar dit was nooit de bedoeling! Nu komt er op de rand van een prachtig natuurgebied zo'n mega-installatie die gaat zorgen voor stankoverlast en de voedselveiligheid bedreigt. Ook komt de werkgelegenheid bij biologische glastuinbouwbedrijven in gevaar en dreigt de uitstoot van methaan het natuurgebied aan te tasten. Dit kan toch niet waar zijn?

Zowel maatschappelijk, bedrijfsmatig als politiek zit iedereen met de handen in het haar. Want volgens bestaande wetgeving zou de bouw zomaar plaats kunnen vinden. De moraal van dit verhaal: wetgever, blijf bij je leest! Geef niet te snel vergunningen af, want voor je het weet zijn er slimmere lieden die met liefde jouw gemeente en glastuinbouwbedrijven de nek omdraaien onder het mom van "groen gas".

AUTEUR Huib Bouwman is raadslid voor de ChristenUnie in de Zeeuwse gemeente Reimerswaal.

Nieuw Fellowsprogramma in januari 2020

In januari 2020 begint een nieuw cursusjaar van het Fellows-talentenprogramma, met opnieuw een programma vol inspirerende sprekers. Het Fellowsprogramma is een introductie in het christelijk-sociale denken voor twintigers. Om de christelijk-sociale denktraditie te ontdekken waar de politiek van de ChristenUnie uit put, of om bestaande kennis daarover verder te verdiepen.

Leg je oor eens te luister bij invloedrijke denkers uit onze christelijk-sociale traditie. Wat hebben zij ons te zeggen over de politiek van vandaag? Welke rol heeft een christelijke politieke partij nog in een geseclariseerde samenleving? Wat zegt de traditie van de ChristenUnie over actuele thema's als globalisering, internationale vrede en veiligheid? Het WI biedt jonge denkers graag de gelegenheid zich te laten inspireren door nieuwe én oude politiek denkers.

Investeren in de toekomst

In het Fellowsprogramma leg je een basis voor je denken over politiek en maatschappij, en doe je kennis en vaardigheden op waar je een leven lang baat bij hebt. Zo leer je tijdens het programma opiniërend schrijven. Veel van de deelnemers van eerdere jaren hebben tegenwoordig een functie waarin zij de opgedane kennis en vaardigheden kunnen inzetten ten bate van de samenleving. Sommigen binnen de ChristenUnie, sommigen op een andere plek in de maatschappij.

Het programma

Aan de hand van teksten van vooraanstaande politieke denkers ga je tijdens als cursist een jaar lang eens per maand in gesprek over actuele thema's binnen de christelijke politiek. Iedere avond wordt geopend met een introductie door een inspirerend spreker met deskundigheid op het thema van die avond. De avonden worden geleid door cursuscoördinator Trineke Palm, zelf Fellow van het WI en post-doctoraal onderzoeker aan de Universiteit Utrecht. Als cursist wordt je uitgedaagd een mening te vormen over politieke en maatschappelijke thema's en word je getraind die te verwoorden in opiniërende teksten. Het schrijven van een essay vormt de eindopdracht van het programma.

Nieuwsgierig geworden? | Kijk op wi.christenunie.nl/fellows voor meer informatie.

Solliciteren | Stuur vóór 1 december je motivatiebrief en cv naar wi@christenunie.nl.

Deelnemersbijdrage | Voor studenten: € 125,-. Voor werkenden: € 250,- (incl. maaltijden)

Agenda.

4 oktober

Globaliseringsdebat
De Observant, Amersfoort, 20:00 uur
wi.christenunie.nl/globaliseringsdebat

8 november

Huiskamergesprek met Gert-Jan Segers over migratie
Bethelkerk, Den Haag, 19:30 uur
wi.christenunie.nl/grenzenaangastvrijheid

Voor bestuurders en/of besturen

30 september

Uiterlijke sollicitatiedatum Masterclass
christelijk-sociaal denken en doen
christenunie.nl/masterclass

4 oktober

Leiderschapsconferentie Noord-Nederland
voor fractievoorzitters en afdelingsvoorzitters
christenunie.nl/leiderschapsconferentie

1 november

Leiderschapsconferentie in Zuidwest-Nederland
voor fractievoorzitters en afdelingsvoorzitters
christenunie.nl/leiderschapsconferentie

5 en 19 november

Debattraining Amersfoort
christenunie.nl/opleiding/debatterenavondamersfoort

Noten.

p 5

1. Erik Borgman, *Leven van wat komt. Een katholiek uitzicht op de samenleving*. Zoetermeer, 2017. p. 49.

p 14-15

1. CBS (2019). Asielverzoeken, nationaliteit, vanaf 1975. Website: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80059ned/table?ts=1562921974057>. Ingewilligde asielverzoeken: Onderzoeks-commissie (2019) *Langdurig verblijvende vreemdelingen zonder bestendig verblijfsrecht*.
2. WODC (2015). *Van perceptie naar feit. Asielzoekers en buurtcriminaliteit*.
3. SCP (2018) *Bouwend aan een Toekomst*.
4. Onderzoekscommissie (2019) *Langdurig verblijvende vreemdelingen zonder bestendig verblijfsrecht*. In een eerdere publicatie van de onderliggende gegevens werd foutief een veel lager percentage van 18% genoemd voor Nederland. Dit aantal werd op 9 juli 2019 gerectificeerd. <https://www.merit.unu.edu/rectification>

p 22-29

1. Dit artikel is een samengevatte versie van: Matthew Kaemingk, 'Following Jesus and Stereotyping Islam', *Resonance / A Theological Journal*, vol. 4.2 Christianity and Culture (Summer 2018), 42-53. De vertaling is bezorgd door Esther Paul-Jonker.

p 70-75

1. Sociaal Cultureel Planbureau (2019). *Sociaal en Cultureel Rapport 2019 – Denkend aan Nederland*. Hoofdstuk 8, p.32 (figuur 8.7). https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2019/Denkend_aan_Nederland (laatst geraadpleegd 2 augustus 2019).
2. Mark Lievisse Adriaanse en Guus Valk. 'Politici wilden luisteren, maar zagen alleen nog boze burgers', *NRC* 26 juni 2019.
3. Geïnspireerd door E.P.N.M. Borgman (2008). *Want de plaats waarop je staat is heilige grond. God als onderzoeksprogramma*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.

Colofon.

Groen, studie- en opinieblad van de ChristenUnie.

Jaargang 3, nr. 3, september 2019.

Oplage: 5.200 | ISSN: 1568-5845

Groen is een publicatie van het Wetenschappelijk Instituut (de mr. G. Groen van Prinsterer-stichting) en de Bestuurdersvereniging van de ChristenUnie.

Groen wordt toegezonden aan alle donateurs van het Wetenschappelijk Instituut, aan alle bestuurders van de ChristenUnie en aan losse abonnees.

Meer informatie over abonnement of donateurschap via: wi.christenunie.nl.

Groen verschijnt 4 keer per jaar.

Deadline kopij vierde nummer: 6 oktober 2019

Neem voor een bijdrage contact op met de redactie via redactiegroen@christenunie.nl.

Donateurschap WI per 01-01-2019:

€ 36,00* per jaar. T/m 26 jaar € 20,00.*

Donateur WI (kwartaalbetaling)

€ 9,00 mogelijk met aut. incasso.

*Bij aut. incasso, anders € 2,50 toeslag

Redactie

Esther Paul-Jonker (hoofdredacteur)

Addy Plieger (namens Bestuurdersvereniging)

Mirjam Kosten (eindredacteur)

Robert van Putten (eindredacteur a.i.)

Reinier Koppelaar

Steven Datema (namens de Tweede Kamerfractie)

Laurens Wijmenga (WI)

Vormgeving

Frivista | create, communicate, activate | Utrecht

Fotografie

Folkert Rinkema

Druk

Drukkerij Kempers BV | Aalten

Uitgave, redactie en administratie

Mr. G. Groen van Prinsterer-stichting

WI van de ChristenUnie

Legaten

Gedenkt u het WI testamentair dan luidt de tenaamstelling: Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie,

'Mr. G. Groen van Prinsterer-stichting' Amersfoort.

KvK dossiernr. 32084387.

Postbus 439, 3800 AK Amersfoort

Telefoon: 033 - 422 69 60

Email: redactiegroen@christenunie.nl

wi.christenunie.nl

bestuurders.christenunie.nl

Mocht u de toezending van *Groen* of uw donateurschap willen opzeggen, doe dit dan schriftelijk voor 1 januari 2020 (per post of via ledenadministratie@christenunie.nl).

© ChristenUnie 2019 Overname van artikelen en/of illustraties uitsluitend na toestemming van de redactie.

Groen is een uitgave van

wi Wetenschappelijk
Instituut
ChristenUnie

ChristenUnie
Bestuurdersvereniging



“Een samenleving die ommuurd is, sluit zich ervoor af dat aan de andere kant van elke grens of afrastering ook mensen zijn en dat interacties nodig zijn omdat anders het leven zal verstarren.”